

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ
ΣΤΟ ΛΕΞΙΚΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΪΣΜΩΝ ΤΟΥ Ν. Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗ

Χρησιμοποιώντας κατά καιρούς τὸ περισπούδαστο ἔργο τοῦ Ν. Π. Ἀνδριώτη, *Lexikon der Archaismen in neugriechischen Dialekten*, Wien 1974¹, κρατοῦσα ὀρισμένες σημειώσεις γιὰ κάποιες λέξεις οἱ ὁποῖες ἔχουν διαφορετικὴ ἐτυμολογικὴ ἀρχή, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπὸ αὐτὴ πού δίνεται. Αὐτὲς οἱ σημειώσεις ἀποτέλεσαν τὴ βάση γιὰ μιὰ πιὸ προσεκτικὴ διερεύνηση ὄλου τοῦ γλωσσικοῦ corpus, πού ἔχει συγκεντρώσει ὁ Ἀνδριώτης, καὶ τὰ ἀποτελέσματα δίνονται στὶς σελίδες πού ἀκολουθοῦν.

Τὸ *Lexikon der Archaismen* συντομογραφεῖται (*LA*) καὶ ἀκολουθεῖ ὁ ἀριθμὸς τοῦ λήμματος.

1) «ἄγκοινα ἢ agr. der gebeugte Arm: ἄγκοινας ὁ Karpath eiserner Haken». (*LA*, 32).

2) «*ἄγκοινάριον τὸ (dem. zu ἄγκοινα ἢ agr. der gebeugte Arm): ἄγκοινάρι Chalke, Karpath eiserner Haken am Spinnrocken; > zus. ἄγκοινορράβδι τὸ Karpath grosser Hirtenstab». (*LA*, 33).

Οἱ λ. δὲ σχετίζονται μὲ τὸ ἀρχ. ἄγκοινα², ἦ, = 1) poet. for ἀγκάλη. 2) anything enfolding. 3) halyard (= ὑπέρα, μαντάρι, σχοινὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν ἢ καταβίβασιν ἱστίου), ἀλλὰ ἀνάγονται³ στὸ μεταγενέστερο⁴ ὄγκινος, ὄ, = hook, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ λατιν.⁵ *uncinus* = a hook, barb (= γάντζος, δόντι ἀγκίστρου), ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἀνδριώτης ἔχει διπλοσυντάξει τοὺς ἀνωτέρω τύπους, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς, κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα ὄγκινος (*LA*, 4307).

1. Τις κυριότερες βιβλιοπαρουσιάσεις καὶ βιβλιοκρίσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Ν. Π. Ἀνδριώτη, *Lexikon der Archaismen*, τίς βρίσκει κανεῖς στὰ ἀκόλουθα δημοσιεύματα: 1) *Bibliographical Bulletin of the Greek Language for the Years 1975 and 1976*, Athens 1978, σ. 43, λῆμμα 397. Christoph Charalambakis, «Forschungsbericht über die sprachwissenschaftlichen Studien in Griechenland. Eine Auswahlbibliographie der letzten 10 Jahre (1971-1980)», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 14 (1982) 63-66. Τοῦ ἴδιου, «Μεθοδολογικὰ προβλήματα τῶν ἀρχαῖσμων τῆς κρητικῆς διαλέκτου», *Πεπραγμένα τοῦ Ε΄ Διεθνoῦς Κρητολογικοῦ Συνεδρίου*, τ. 3 (1986) 229-246, ὅπου περιλαμβάνονται πολλὰ στοιχεῖα.

2. H. G. Liddell - R. Scott - H. S. Jones, *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1940⁹, σ. 10.

3. Τὸ *Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς τῆς τε κοινῶς ὀμιλουμένης καὶ τῶν ιδιωμάτων* (= *IA*), τ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1933, σ. 140, ἔχει ἐτυμολογήσει σωστὰ τίς λέξεις.

4. *LSJ*⁹, σ. 1196.

5. Ch. T. Lewis - Ch. Short, *A Latin Dictionary founded on Andrews' edition of Freund's Latin Dictionary*, Oxford 1879, ἀνατ. 1966, σ. 1929.

3) «ἀγκύλη ἢ, agr. der gebeugte Arm, Schlinge: ἀγύλα Syme, 'γύλα Ep, ἀγκούλα Aigina, Ath, Eub, Kyp, Skyr, Sterell (Naup), ἀγκούλ-λα Cal (Bova), ἀγούλα Thess, ἀγκούλη Eub (Aul, Konis) gekrümmter Hirtenstab». (LA, 34).

Ἐὰν μελετήσῃ κανεῖς τὸ λῆμμα ἀγκύλι, τό, τοῦ ΙΑ⁶, τὸ ὁποῖο προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγεν. ἀγκύλιον⁷, τό, ὑποκρ. τοῦ ἀρχαίου ἀγκύλη, διαπιστώνει ὅτι ὅλοι οἱ τύποι ποὺ παρατίθενται, δηλαδὴ οἱ: ἀγκύλι, ἀγύλι, ἀγκύλις, ἀντζύλι, ἀτζύλ', 'γύλι, ἀγέλ', γκέλις, 'γκέλι, 'γέλ', ἐγκέλι, ἰγέλ', ἐγκύλιν, ἰγκύλ', ἔχουν διατηρήσει τὸ υ [i] ἢ τὸ ἔχουν μετατρέψῃ σὲ ε, ἐνῶ πουθενά δὲν ἀπαντᾶται τύπος *ἀγκούλι(ν), δηλαδὴ δὲν ἔχουμε τροπὴ τοῦ υ > ου.

Ἀντίθετα οἱ λ. ποὺ παράγονται ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἀγκύλη, δηλαδὴ οἱ λ.: ἀγκούλ-(λ)α, (ἀ)γύλα (LA, 34), ἔχουν μετατρέψῃ οἱ περισσότερες τὸ υ > ου, καὶ μόνο οἱ λ. ἀγύλα (Σύμη), 'γύλα ('Ηπ.), ἔχουν υ ἀντὶ ου.

Ἡ λ. ἀγκούλα σημαίνει κυρίως⁸: 1) ἡ τῶν ποιμένων ἐπικαμπὴς κατὰ τὴν κορυφὴν ράβδος, δι' ἧς συλλαμβάνουν τὰ βοσκήματα. 2) ἡ ἀγκύλη ράβδος. 3) γαστροκνήμιον, σημασίες ποὺ δὲν ἀπαντῶνται στὸ λῆμμα ἀγκύλι.

Ἡ λ. ἀγκούλα = ἀγκύλη ράβδος, δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἀγκύλη, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ λατιν.⁹ *agolum* = a shepherd's staff or crook: *pastorale baculum, quo pecudes aguntur*, μὲ μετέπειτα ὑπερκάλυψη τῆς λ. ἀπὸ τὸ ἀγκύλη.

4) «ἀγριηνός adj. sgr. wild: γαρνός, τὸ Kapp (Phar) wilde Ziegen». (LA, 62).

Ἡ καππαδοκικὴ λ. ἔχει ἐξεταστεῖ¹⁰ λεπτομερῶς καὶ ἔχει δειχθεῖ ὅτι δὲ σχετίζεται μὲ τὸ μεταγεν. ἐπίθετο ἀγριηνός, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ἄρμεν. բարնի *garñ* (καῖη δυτικὴ ἄρμεν.) = πρόβατο, ἀρνί.

5) «ἀγρικὸς adj. sgr. wild: Kerk dss., γαρκὸν τὸ Pont Stier» (LA, 63).

Ἡ ποντιακὴ λ. γαρκὸν¹¹ = νεαρὸς βοῦς μὴ εἰνούχισμένος, σχετίζεται μᾶλλον μὲ τὸ γεωργιανὸ¹² *xari* = βόδι, ταῦρος.

6) «ἄδρυν τὸ (Hesych) Teil des Pfluges, an dem die Pflugdeichsel befestigt ist: ἀδρὺ Maked, Psara, ἀντρὺ Maked, Siphn, ἰδρὺ Ser, Syg, ἰντρὺ Chios, Ser, Siphn, νιδρὺ Myk, Tenos, Thera, νιδρὺ Thera, νιδρ' Myk, νίντρὺ Siphn, οὔντρὺ Chios, Syg; > ἀντριὰ ἢ Skyr, ἀδριὰ Maked (Chalkid), ἀδρὰ Maked (Siat), ἀδριάς ὁ Maked (Chalkid); 1) dss., 2) Hirtenstab». (LA, 111).

6. IA, τ. 1, σ. 149. - N. Andriotis, LA, 35.

7. LSJ⁹, σ. 10.

8. IA, τ. 1, σ. 146.

9. Ch. T. Lewis - Ch. Short, ὁ.π., σ. 77. 'O Du Cange, *Glossarium mediae et infimae Latinitatis*, 1883-87, ἀνατ. Graz 1954, τ. 1, σ. 145, ἔχει ἀποθησαυρίσει τὴ λ.: «*Agulus, Baculus pastoris: Agulus, croce à pastour, Agolum*, apud Festum. *Agulus*, in Glossar.»

10. Κ. Καραποτόσογλου, «Ποντιακὰ ἔτυμα», 'Αρχεῖον Πόντου 44 (1985) 176-180.

11. Α. Α. Παπαδόπουλου, 'Ιστορικὸν Λεξικὸν τῆς ποντικῆς διαλέκτου, τ. 1-2, 'Ἐν Ἀθήναις 1958-61, τ. 1, σ. 217.

12. Κ. Καραποτόσογλου, ὁ.π., 'Αρχεῖον Πόντου 44 (1985) 180.

Ἄρα ὁ Ἡσύχιος μᾶς παραδίδει α 1209: *ἄδρυα· οἱ στῦλοι ἀρότρου, δι' ὧν ὁ ἱστοβοεὺς ἀρμόζεται*, καθὼς καὶ α 1210: *ἀδρυα... λέγονται δὲ καὶ οἱ ἐν τῷ ἀρότρῳ στῦλοι*, καὶ ὁ Φ. Κουκουλῆς¹³ βασιζόμενος στὴν ἀνωτέρω α 1209 γλώσσα τοῦ Ἡσύχιου τὴ συσχετίζει μὲ τὰ νεοελληνικά: «*Ἄδρῦ καὶ ἀνδρῦ ἐν Μακεδονίᾳ, οὐνδρῦ ἐν Χίῳ, νηδρῦ ἐν Τήνῳ, ἤδρῦ ἐν Σύρῳ, ἤνδρῦ ἐν Χίῳ καὶ νηδρῦ ἐν Θήρᾳ λέγεται ράβδος ξυλίνῃ ἢ σιδηρᾷ συνδέουσα τὸ σταβάρι (ἱστοβοέα) πρὸς τὸν ζυγόν*».

Τὸ ΙΑ¹⁴ ἀκολουθώντας τὴν ἐρμηνεία τοῦ Φ. Κουκουλέ κατέταξε ὅλους τοὺς συναφεῖς τύπους κάτω ἀπὸ τὴ λ. *ἄδρῦ* μὲ τὶς σημασίες: 1) ξυλίνῃ ἢ σιδηρᾷ σφῆν συνδέουσα τὸν ἱστοβοέα μετὰ τοῦ ζυγοῦ. 2) ράβδος ποιμενικῆ Μακεδ. (Σιατ.) καὶ ὁ Ἀνδριώτης μετέφερε ἀκριβῶς τὸ λῆμμα τοῦ ΙΑ ὅπως παρατίθεται ἀνωτέρω.

Ἄρα Α. Γ. Πασπάτης¹⁵ παραθέτει τοὺς χιακοὺς τύπους *οὐντρυ*, *ἴντρυ* μὲ τὴν ἐξήγηση: «καλοῦσι τρία καρφία τὰ ὁποῖα καρφόνουσι εἰς τὸν ρυμὸν τοῦ ἀρότρου. Δι' αὐτῶν καὶ τῆς καλουμένης *Βούκλας* συνδέουσι τὸ ἄροτρον καὶ τὸν ζυγὸν καὶ ἀροτριῶσι», πού στὴν προκειμένη περίπτωση ἀντιστοιχεῖ¹⁶ στὸ τμῆμα τοῦ ἀρότρου πού ὀνομάζεται *μπρογγὸς* (Σαλαμ., Μέγαρα), *μπρόελης*¹⁷, *μπόερης*, *μπρόλιος*, *μπρόριος*, *μπρόργης*, *μπρογιώργης*, *μπριόρης* (Ρόδος) = ξύλινον¹⁸ καρφίον μήκους 20-25 ἐκ. καὶ πάχους 10-12 χιλ. ἐμπηγνύμενον εἰς ὀπὴν ἠνεωγμένην εἰς τὸ ἄκρον τοῦ σταβαρίου καὶ χρησιμεῖον εἰς τὸ νὰ κρατῆ τὴν κουλλούραν (τὸ παρὰ Μεγαρεῦσι *γότζι*), δι' ἧς συνδέεται ὁ ζυγὸς μετὰ τοῦ σταβαρίου.

Στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ ἀπαντᾷ ἡ λ. *ἔνδρυνον*¹⁹, τό, = oaken peg or pin by which the yoke is fixed to the pole (= δρύινος πείρος ἢ γόμφος μὲ τὸν ὁποῖο

13. Φ. Κουκουλέ, «Ἡσυχιανά», *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* 2, 66-67, Ἀθηνᾶ 27 (1915).

14. ΙΑ, τ. 1, σ. 278. G. P. Shipp, *Modern Greek Evidence for the Ancient Greek Vocabulary*, Sydney 1979, σ. 44-45.

15. Α. Γ. Πασπάτης, *Τὸ χιακὸν γλωσσάριον*, Ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 268.

16. Π. Α. Φουρίκη, «Μεγαρικὰ μελετήματα», Α', Ἀθηνᾶ 30 (1919) 346, ὅπου ὑπάρχει εἰκονογράφηση τοῦ ἀρότρου, καὶ τὰ τρία καρφία πού ἀναφέρει ὁ Α. Γ. Πασπάτης, ὁ.π., σ. 268, ἀντιστοιχοῦν στὸ τμῆμα πού ὀνομάζεται: *μπρογγοί*.

17. Χρ. Ι. Παπαχριστοδοῦλου, *Λεξικογραφικὰ καὶ λαογραφικὰ Ρόδου*, Ἀθῆναι 1969, σ. 36, 40 ὅπου καὶ εἰκονογράφηση τοῦ πράγματος. Τοῦ ἴδιου, *Λεξικὸ τῶν ροδίτικων ἰδιωμάτων*, Ἀθῆναι 1986, σ. 397.

18. Π. Α. Φουρίκη, ὁ.π., Ἀθηνᾶ 30 (1919) 349, καὶ ὑπ. 1, ὅπου διαβάζουμε: «Τὸ καρφίον τοῦτο ἐν Κύπρῳ ὀνομάζεται *κορωνίδι*, ἐν Ἀνδρῳ καὶ τῇ ἐπαρχίᾳ Ξηροχωρίου, ὡς καὶ τῇ Λεντεκάδᾳ *κλειδί*, ἐν Ἡπείρῳ *βουκλειδα* καὶ τέλος ἐν τῇ Αἴνῳ *κιτάβολαν*».

19. *LSJ*, σ. 561. Ἰουλίῳ Πολυδεύκους, *Ὀνομαστικόν*, ἐκδ. Imm. Bekker, Berolini 1846, Α 252, ὅπου διαβάζουμε: «καταλαμβάνουσι δ' αὐτόν, ὅταν περιελίξωσιν, εἰς τὸ τοῦ ζυγοῦ τρύπημα *κερκίδα* ξυλίνῃ ἐμβάλοντες, ἢ καλεῖται *ἔνδρυνον*». Ἡ Marie-Claire Amouretti, *Le pain et l'huile dans la Grèce antique. De l'aire au moulin*, Paris 1986, σ. 90, γράφει: «La courroie, *μέσαβον*, *ζυγόδεσμον*, *δεσμός*, enserre la partie renflée du joug, *ὄμφαλος*, devant laquelle est placée une cheville, *ἔνδρυνον*, la *clef du joug*, qui empêche le timon de glisser».

προσαρμόζεται ὁ ζυγὸς στὸν ἱστοβοέα), ἀπ' ὅπου καὶ οἱ τύποι: ἴδρυ, ἴντρυ, νιδρύ, νίδρ', νίντρυ, οὔντρυ, ἀντρυά, ἀδρυά, ἀδρυάς, καὶ ἴσως μόνον ὁ τύπος ἀδρὰ Μακεδ. (Σιατ.), ὁ ὁποῖος ἀπαντᾷ μόνον μὲ τὴ σημασία: ράβδος ποιμενική, νὰ ἀνάγεται στὴ λ. ἀδρυον.

Ἐν τῷ Ἄνδριώτῃ (LA, 2259) ἔχει περιλάβει τοὺς χιακοὺς τύπους: οὔντρυ, ἴντρυ, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα ἔνδρυον²⁰, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς.

7) «αἰθων ὁ, ἡ adj. agr. brennend, feurig, rotbraun: αἴτουλας ὁ, αἴτ' ἴλας Andr eine Wieselart (Stephanides, *Athens* 18, 1916, LA 81)». (LA, 166).

Ἐν τῷ Μ. Κ. Στεφανίδῃ²¹ ἀναφερόμενος στὴ λ. αἴτουλας (αἴτλας) παρατηροῦσε: «Οὔτω κοινῶς καλεῖται τὸ ζῷον *Mustella vulgaris*, ἄλλως *ποντικονύφη* καὶ *νυφίτσα* ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἰκτιδῶν (ἀρχ. γαλῶν). Μήπως ἐντὸς τοῦ αἴτουλα φωλεύει ἀνύποπτος ὁ αἰθων; «Αἰθωναν» δ' ὡς γνωστὸν, ἀπεκαλοῦντο τὰ θυμοειδῆ καὶ ὀρμητικὰ (ἢ τοὺς ὀφθαλμοὺς λάμποντα) ζῶα, ἵπποι καὶ λέοντες καὶ λύκοι, οἷα βεβαίως δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν καὶ τὰς ἰκτίδας».

Τὴν ἐρμηνεία τοῦ Μιχ. Κ. Στεφανίδῃ παρέθεσαν τὸ ΙΑ²², καὶ ὁ Ι. Κ. Βογιατζίδῃ²³ ἐκφράζοντας ἀμφιβολίες. Στὰ ἀρχ. ἑλληνικὰ χρησιμοποιοῦται ἡ λ. αἰθων, ὠνος²⁴, ὁ, ἡ, = of animals or birds, ἵπποι; αἰετός; βόες; ἀλώπηξ; δορά, of a boar; prob. of colour, red-brown, tawny, since sleek, shining or fiery, fierce, do not suit all cases, ἡ ὁποία ἀπέχει τόσο στὸ μορφολογικὸ ὅσο καὶ στὸ σημασιολογικὸ μέρος.

Ἡ λ. σχετίζεται μὲ τὸ τουρκ.²⁵ *dele* = λευκὴ ἰκτίς, κοινῶς *κακούμι*, a polecat²⁶

20. Τὸ Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, τ. 5, σ. 566, ἀναφέρει: «ἔνδρυον (τό). Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὁ ἐκ ξύλου δρυὸς γόμφος, δι' οὗ στερεοῦται ὁ δεσμὸς τοῦ ζυγοῦ (ζυγόλουρον) εἰς τὸν ρυμὸν (ἱστοβοέα) τοῦ ἀρότρου. Ἡ λ. διεσώθη ἑνιαχοῦ: ἀντρί ἐν Μακεδονίᾳ, οὔντρος, καὶ ἔντρος ἐν Χίῳ, νίντρογος ἐν Θράκῃ, τὸ κν. ζυλοκάφρι, ἀλλαχοῦ δὲ κατακλείδι καὶ τσιβί (= ἦλος τουρκ.)».

21. Μιχ. Κ. Στεφανίδου, «Δημῶδης ὀνοματολογία», *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* 3, 81, Ἀθῆναι 28 (1916).

22. ΙΑ, τ. 1, σ. 326 συντάκτης τοῦ λήμματος εἶναι ὁ Μιχ. Κ. Στεφανίδης.

23. Ι. Κ. Βογιατζίδου, *Γλῶσσα καὶ λαογραφία τῆς Ἀνδρου*, τ. 1, Ἐν Ἀθήναις 1949, σ. 157. Ὁ Π. Βλαστός, *Συνώνυμα καὶ Συγγενικά*, Νέα ἔκδοσις συμπληρωμένη ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ συγγραφέα, ἔκδ. Ἑλλ. Σουλογιάννη, Ἀθήνα 1989, σ. 50, 466, παραθέτει τὰ ἐξῆς συνώνυμα: νυφίτσα, αἰτούλας, αἴτουλας, γαλίδα, ζουρίδα, καληγιαννοῦ, καλογιαννακίρι, μουσίτσα, μουστέλα, ποντικονύφη.

24. *LSJ*, σ. 37-38.

25. Ι. Χλωροῦ, *Λεξικὸν Τουρκοελληνικόν*, τ. 1-2, Κωνσταντινούπολις 1899-1900, τ. 1, σ. 790α.

26. J. W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, Constantinople 1890, ἀνατ. 1974, σ. 912β. Ἡ τουρκικὴ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ περσ. *dala* = a weasel, fitchet, or stote. F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, London 1892, ἀνατ. 1977, σ. 533β.

(Putorius foetidus) (= ὄζοικτίς), με τὴν πρόσληψη τοῦ προθετικοῦ²⁷ ἐ- και σχηματισμένο με ἐπίδραση τῆς καταλ. -ουλας²⁸.

8) ἀντλητήριον τὸ sgr. Schöpfgefäß: ἀγκλιστήρι Amor, Ep, ἀγλιστήρι Pelop (Lakon), Thera, ἀγλητήρι, ἀγλιστήρι, ἀγλοστήρι Karpath; 1) dss., 2) Klistier (Ep)». (LA, 778).

Τὸ λῆμμα εἶναι ἴδιο με αὐτὸ τοῦ ΙΛ²⁹, ἀλλὰ ὁ Ἀνδριώτης ἔχει προσθέσει στὸν τύπο ἀγκλιστήρι ὡς τόπο προέλευσης και τὴν Ἡπειρο, καθὼς και τὴ σημασία: Klistier (Ἡπειρος) (= κλύσμα, κλυστήρ). Πρόκειται περὶ λαθεμένης καταχωρίσεως τῆς ἠπειρωτικῆς³⁰ λ. ἀγκλυστήρ, τό, = κλύσμα, ποὺ ἔπρεπε νὰ συνταχθεῖ κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα³¹ κλυστήριον, και ὄχι ἀπλῶς κλυστήρ, στὸ ὁποῖο ἔχει κατατάξει και τὸ τσακωνικὸ ἀγκλυστήρι (LA, 3348).

9) *ἀπέλικτρον τὸ (ἀπελίσσω sgr. aufrollen, abwickeln): ἀπέλικτρος ὁ Kyp Garnwinde, Haspel)». (LA, 854).

Τὸ ΙΛ³² παραθέτει και τοὺς τύπους ἀπέλικτρον, πείλικτρον, ἀπέλιχτρον ἀπὸ τὴν Κύπρο, και τοὺς ἐτυμολογεῖ κατευθείαν ἀπὸ τὸ μεταγεν. ρῆμα ἀπελίσσω.

Στὴν ἀρχ. ἑλληνικὴ ἀπὸ τὸ ρῆμα ἐξελίσσω³³ ἔχουμε τὸ παράγωγο ἐξέλικτρον³⁴, τό, = hobbin, ἀπ' ὅπου και τὸ τζιλιστήρι, (ἀ)στιλιστήρι³⁵ Καλ. (Bova), κατὰ τὴν ἴδια ἀναλογία ἀπὸ τὸ ἀπελίσσω > *ἀπέλικτρον > ἀπέλικτρον, και ὄχι *ἀπέλικτρον.

10) «βραναία ἡ mgr eine Teppichart: βραναί Chele, Maked, Thrak, δραναί Thrak (Metz)». (LA, 1569).

Ὁ Α. Α. Παπαδόπουλος³⁶ ἀναφερόμενος στὴ λ. γράφει: «Παρὰ Κωνσταντῖνω

27. Δ. Ι. Γεωργακά, «Μερικοὶ σλαβικοὶ ὄροι και τοπωνύμια στὴν Πελοπόννησο», Πελοποννησιακά 1 (1956) 395-96.

28. Κ. Μηνᾶ, Ἡ μορφολογία τῆς μεγεθύνσεως στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, Ἰωάννινα 1978, σ. 160-62.

29. ΙΑ, τ. 1, σ. 143.

30. Εὐάγγ. Ἀθ. Μπόγκα, Τὰ γλωσσικὰ ἰδιώματα τῆς Ἡπειρου, τ. 1, Ἰωάννινα 1964, σ. 31.

31. LSJ⁹, σ. 963.

32. ΙΑ, τ. 2, σ. 381.

33. P. Chantraine, Dictionnaire étymologique de la langue grecque, τ. 1, Paris 1968, σ. 339.

34. LSJ⁹, σ. 590.

35. Ν. Andriotis, LA, 2349. Ὁ Ἀν. Καραναστάσης, Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν ἑλληνικῶν ἰδιωμάτων τῆς κάτω Ἰταλίας, τ. 1, Ἀθῆναι 1984, σ. 357-58, παράγει τὴ λ. ἀσ-θιλιστήρι, τ-τσιλιστήρι, ἀπὸ τὸ ἐξελίσσω και τὴν κατάλ. -τήριον, με παραπομπὴ και στὸ ἑλληνιστικὸ ἐξέλικτρον.

36. Ἀθ. Α. Παπαδόπουλου, «Ἐτυμολογικά», Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον 5 (1918) 129-130.

τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἐν τῇ Ἐκθέσει τῆς βασιλείου τάξεως ἀναγινώσκομεν «σενδές, λινωμάλωτάρια, σάβανα, σινδόνια, βραναῖα κατωτικά, μανδύλια κατωτικά». Τὸ βραναῖα ὁ Reiskius ἐν τῇ ἐκδόσει τῆς Βόννης σελ. 469 μεταφράζει διὰ τοῦ *brandeae*, ἐν δὲ τοῖς ὑπομνήμασι σελ. 530 σημειώνει: «non dubito βρανδαῖα legendum esse, id est taeniae, fasciae» νομίζων ὅτι πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοῦ *brandeum* ἢ *brandium* τοῦ μεσαιωνικοῦ λατινισμοῦ. Ἄλλὰ τὸ κείμενον ἔχει ὑγιῶς, διότι πρόκειται περὶ ἄλλης λέξεως οὐχὶ μὲν ἐλληνικῆς, ἀλλὰ μιᾶς τῶν πολλῶν δανείων τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐκ τῶν συνοικούντων ἢ περιοικούντων ἀλλογλώσσων ἐθνῶν. Ἡ λέξις σφίζεται καὶ σήμερον ἐν Θράκῃ καὶ Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὸν τύπον βραναῖά, ἐξ οὗ καὶ ὄραναῖά, καὶ δηλοῖ εἶδος τάπητος λινοῦ μετὰ ραβδώσεων χρωματιστῶν».

Ἡ λ. δὲ σχετίζεται³⁷ μὲ τὸ μεταγεν. λατιν.³⁸ *brandea*, *brandeum* = 1) white linen. 2) a white linen veil used to cover relics of the saints, ποὺ βρίσκεται στὴ μεσαιωνικὴ ἐλληνικὴ ὡς πρᾶνδιον³⁹ = fascia, vitta, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ περσικὸ⁴⁰ بَرْنُو *barnū* = brocade (= μπροκάρ, ornamental cloth usually of silk often with a raised pattern of gold or silver threads) μὲ ὑποχωρητικὴ μετάθεση τοῦ ὑγροῦ ρ.

11) «δυσφημῶ agr jmd. lästern, schmähen: *δυσφαμίζω*, *δυσφαμίζω* Κυρ». (LA, 1985).

Τὸ ρῆμα *δυσφαμίζω* ἀπαντᾷ καὶ στὴ μεσαιωνικὴ κυπριακὴ καὶ δὲ σχετίζεται μὲ τὸ ἀρχ. *δυσφημῶ*, ἀλλὰ προέρχεται⁴¹ ἀπὸ τὸ ἰταλ.⁴² *disfamare* = *δυσφημῶ*, διαβάλλω, πρβ. καὶ τὸ γαλλ.⁴³ *desfamer*.

12) «*ἐλίκιον τὸ (dem zu ἐλιξ ἡ agr. Windung, Spirale, Ranke): *εἰλίκιν* Pont, *εἰλίκ* Pont (Oph), *λίκι* an mehr Orten, *λίκος* ὁ Kr, Kythn, *ἐλκι* τὸ Kapp (Ikon); 1) Weinranken, 2) Stengel, 3) Eimer zum Schöpfen aus dem Brunnen». (LA, 2186).

37. E. A. Sophocles, *Greek Lexicon of the Roman and Byzantine Periods (From B.C. 146 to A.D. 1100)*, τ. 1-2, Cambridge-Massachusetts 1887, τ. 1, σ. 317.

38. J. F. Niermeyer, *Mediae Latinitatis Lexicon Minus*, τ. 1, Leiden 1954, σ. 104. *Mittelateinisches Wörterbuch*, τ. 1, ἐκδ. Otto Prinz - Johannes Schneider, München 1967, σ. 1564-65.

39. Du Cange, *Glossarium ad scriptores mediae et infimae Graecitatis*, τ. 1-2, Lugduni 1688, ἀνατ. Graz 1958, σ. 1221.

40. F. Steingass, *Persian-English*, σ. 180α.

41. Ἐμμ. Κριαρᾶ, *Λεξικὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς δημόδους γραμματείας (1100-1669)*, τ. 5, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 161.

42. Μ. Π. Περίδου, *Λεξικὸν Ἰταλικὸν καὶ Ἑλληνικόν*, τ. 1-2, Ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου 1862, τ. 1, σ. 630.

43. L. Makhairas, *Recital concerning the Sweet Land of Cyprus entitled 'Chronicle'*, τ. 2, ἐκδ. R. M. Dawkins, Oxford 1932, σ. 244. Fr. Godefroy, *Dictionnaire de l'ancienne langue française*, τ. 2, Paris 1883, σ. 583.

Ἡ προέλευση τοῦ ποντιακοῦ⁴⁴ *εἰλίκ*, τό, ὁ τύπος *εἰλίκιν* ποῦ παραθέτει εἶναι ἀμάρτυρος, = ἐλικοειδῆς βλαστὸς φυτοῦ, ἀπὸ τὸ **εἰλίκιον* εἶναι σωστή, ἀλλὰ ἡ παράθεση τοῦ καππαδοκινοῦ⁴⁵ *ἐλκί*, τό, = ἀγγεῖον δι' οὗ ἀντλεῖται τὸ ἐκ τῆς δεξαμενῆς ὕδωρ, εἶναι λαθεμένη, γιατί ἡ λ. *ἐλκί* εἶναι μεταρρηματικὸ οὐσιαστικὸ τοῦ ρήματος *ἐλκω*⁴⁶, πρβ. καὶ τὸ μεταγεν.⁴⁷: *ἐλκύδριον τὸν κάδον, ὅτι ἀνέλκει τὸ ὕδωρ*, κατὰ τὸ σχῆμα⁴⁸ *κακοψυχῶ-κακοψύχι, ἐξαρτῶ-ξάρτι, ζυγίζω-ζύγι* κτλ.

13) «*ἐλλέβορος* ὁ Nieswurz, Helleborus: 'γούλιερας Kerk, 'βόλιερας Ep (Dibr), 'βίλιουρας Ep (Tzum), 'λέουρα ἢ Kerk, 'λούβερη, 'λέβουρο τὸ Eub.». (LA, 2192).

Στὴ μεσαιωνικῇ ἑλληνικῇ ἀπαντᾶ τὸ φυτωνύμιο *βούλερις*⁴⁹, ἢ, = *κάλαμος φραγμίτης*, ἀπ' ὅπου καὶ τὰ ἰδιωματικὰ⁵⁰ *γούλιερας Κέρκ.*, *'βόλιερας* Ἡπ. (Δίβρ.), *βίλιουρας* Ἡπ. (Τζουμ.), ποῦ προσδιορίζουν τὰ φυτά: 1) Σόργον τὸ χαλέπειον (*Sorghum halepense*). 2) Σόργον τὸ κοινὸν (*Sorghum vulgare*), καὶ δὲν ἔχουν καμιά ἐτυμολογικὴ σχέση μετὰ τὴ λ. *ἐλλέβορος*. Μόνο οἱ τύποι: *'λέουρα*⁵¹, ἢ, *Κέρκ.*, *'λούβερη*, *'λέβουρο*, τό, *Εὔβ.*, προέρχονται ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἐλλέβορος*.

14) «**ἐλύφη* ἢ: *ἐλύφη* Kyp *Luffa aegyptiaca*, ein Kürbisgewächs». (LA, 2203).

Ἡ κυπριακῇ λ. *ἐλίφη* ταυτίζεται μετὰ τὸ ποντιακὸ⁵² *λίφη*, *λίφε*, ἢ, *ίλιφιν*, *ίλιφ*, τό, = τεμάχιον χονδροῦ ὑφάσματος ἐν εἶδει θύλακος εὐχρηστον εἰς τὸ λουτρὸν πρὸς τριβὴν τοῦ σώματος μετὰ σαποῦνι, καθὼς καὶ μετὰ τὸ κοινὸ νεοελληνικὸ⁵³ (ἐ)λίφι, τό, = «ὐπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι γνωστὸν παρ' ἡμῶν τὸ περικάρπιον τοῦ φυτοῦ ἐλλύφη ἢ αἰγυπτιακῇ ἢ ἢ κυλινδρική. Τὸ περικάρπιον τοῦτο ἔχει σχῆμα σικυοῦ, μετὰ τὴν ἀποξήρανσιν δὲ αὐτοῦ καὶ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν περικλειομένων καρπῶν ἀπομένει φυτικὸς σπόγγος, ἀποτελούμενος ἐξ ἀγγειωδῶν δεσμίδων. Ὁ σπόγγος οὗτος χρησιμοποιεῖται εἰς τὸ λουτρὸν διὰ τὸν ἀφρισμὸν τοῦ σώματος καὶ

44. Α. Α. Παπαδόπουλου, *ΙΑΠ*, τ. 1, σ. 287. Μ. Φιλήντα, *ΓΓΕ*, τ. 3, σ. 228.

45. Σάββα Βασιλειάδου, «Συλλογὴ λέξεων λαϊκῶν ἐν Ζήλῃ Ἰκονίου τῆς Μ. Ἀσίας», *Ξενοφάνης* 1 (1896) 286. Ὁ Σ. Κρινόπουλος, *Τὰ Φερτάκαινα ὑπὸ ἔθνολογικὴν καὶ φιλολογικὴν ἐποπὴν ἐξεταζόμενα*, Ἐν Ἀθήναις 1887, σ. 47, γράφει: «*ἐλκί*, ὁ κάδος ἐκ τοῦ *ἐλκω* ἐν τῇ ἑλλην. ἔχομεν καὶ τὸ *ὄλκειον*».

46. *LSJ*⁹, σ. 534.

47. *Thesaurus Graecae Linguae*, τ. 1-8, Paris 1831-65, τ. 3, σ. 749.

48. Μ. Φιλήντα, *ΓΓΕ*, τ. 3, σ. 76.

49. Du Cange, *δ.π.*, *Appendix*, σ. 89. Κ. Καραποτόσογλου, «Ἐτυμολογικὰ σὲ δημῶδη ὀνόματα φυτῶν», *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 46 (1982) 182, ὅπου καὶ περισσότερες πληροφορίες.

50. *ΙΑ*, τ. 4₁, σ. 62.

51. Ὁ Γερ. Χυτήρης, *Κερκυραϊκὸ γλωσσάρι, ἀκατάγραφες καὶ δίσημες λέξεις*, Κέρκυρα 1987, σ. 96, παρέχει τὸν τύπο: *λέουρας*, ὁ.

52. Α. Α. Παπαδόπουλου, *ΙΑΠ*, τ. 1, σ. 365.

53. *Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τ. 16, σ. 381. Π. Γ. Γεωνάδιου, *Λεξικὸν Φυτολογικόν*, τ. 1, σ. 281.

τόν δια τῆς τριβῆς καθαρισμὸν τοῦ σώματος ὡς καὶ εἰς τὰ μαγειρεῖα διὰ τὴν πλύσιν τῶν πινακίων».

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ.⁵⁴ *lif* = 1) ἴνες, ἰδίαι αἱ τοῦ κορμοῦ τοῦ φοίνικος, ἄς συνδεδεμέναις ἐν εἴδει ψήκτρας, μεταχειρίζονται οἱ λουόμενοι ἐν τοῖς βαλανείοις, ὅπως δι' αὐτῶν κάμνωσι πυκνὴν σαπωνάδα. 2) vegetable sponge⁵⁵, luffa, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἀραβ.⁵⁶ ليف *lif* = fibres, especially of the palm-tree.

Ὁ ἐπιστημονικὸς προσδιορισμὸς τοῦ φυτοῦ ὡς *Ἐλλύφη ἢ αἰγυπτιακὴ ἀποτελεῖ* λόγιον ὑβρίδιον βασισμένο(?) στὸ δημῶδες (ἐ)λίφι, καὶ τὸ νεολατικὸν *Luffa aegyptiaca*, πού καὶ αὐτὸ ἀποδίδει τὴ δημῶδη ὀνομασία τοῦ φυτοῦ⁵⁷ لوف *lūf* = Luffa, λούφα, πού βρῖσκεται καὶ στὴ μεσαιωνικὴ ἐλληνικὴ ὡς ἐλλούρη⁵⁸ < ἀραβ. لوف *el-lūf*⁵⁹.

15) «κάγκανος adj. trocken, dürr: κάγκανο τὸ Andr, Astyp, Eub (Karyst), Myk, γάγκανο Andr; 1) trockenes Holz, 2) halbverbranntes Holz, 3) eiserner Angelhaken (Astyp); vgl. κάγχalos ὁ». (LA, 2917).

16) «κάγχalos ὁ siz. (Hesych) Türting: κάγκαρο τὸ Astyp Türriegel; vgl. κάγκανος». (LA, 2918).

Ἡ λ. κάγκαρο⁶⁰, τό, (Ἄστυπ.) = Türriegel (= μάνδαλος τῆς πόρτας) δὲν προέρχεται κατευθεῖαν ἀπὸ τὴ γλώσσα τοῦ Ἡσύχιου: κάγχalos· κρῖκος ὁ ἐπὶ ταῖς θύραις. Σικελοί, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται⁶¹ ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν *ganghero* (di porta, di finestra), *cancara*, *canchero* = μεντεσές, ρεζές, στρόφιγξ τῆς πόρτας, τοῦ παράθου· hinge-hook⁶²; hook for a hinge, ἐνῶ ὁ τύπος κάγκανο, τό, (Ἄστυπ.) = eiserner Angelhaken (= σιδερένιο ἄγκιστρο), ἀποδίδει τὸ ἰταλικὸν ἰδιωματικὸ

54. I. Χλωροῦ, ὁ.π., τ. 2, σ. 1499α.

55. New Redhouse, *Turkish-English Dictionary*, İstanbul 1979, σ. 711.

56. F. Steingass, *A Learner's Arabic-English Dictionary*, Beirut 1972, σ. 934α. R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, τ. 1-2, Leyde 1881, ἀνατ. 1968, τ. 2, σ. 570α: « ليف *lif*. Le tissu réticulaire qui enveloppe le pied des branches des dattiers, comme pour le protéger contre l'action des vents, sert à faire des cordes et à remplir les bâts des chameaux. De celui du palmier nain, que les femmes des Bédouins filent et tissent, on fait des tentes. Dans le bain on se sert d'une ليف *lif*a, d'une touffe de ce tissu réticulaire, en guise de brosse.

57. F. Steingass, *Arabic-English*, σ. 932α. Karl Lokotsch, *Etymologisches Wörterbuch der europäischen (germanischen, romanischen und slavischen) Wörter orientalischen Ursprungs*, Heidelberg 1927, σ. 106, λῆμμα 1333α.

58. Bernhard Langkavel, *Botanik der spaeteren Griechen*, Berlin 1866, σ. 161.

59. R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, τ. 2, σ. 566α.

60. Ἀν. Μ. Καραναστάση, «Τὸ ἰδιῶμα τῆς Ἀστυπάλαιας», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 8 (1958) 75: «κάγκαρο, τό = σύρτης σιδηροῦς συγκρατῶν τὴν κλειστὴν θύραν».

61. Δημ. Γεωργακά, «Νεοελληνικά γλωσσικά», *Mélanges offerts à Octave et Melpo Merlier*, τ. 1, Athènes 1956, σ. 7-8. G. Meyer, *N. S. IV*, Wien 1895, σ. 20-21.

62. John Florio, *A Worlde of Wordes, or Most copious, and exact Dictionarie in Italian and English*, Printed at London, by Arnold Hatfield for Edw. Blount 1598, ἀνατ. 1972, σ. 143.

*cāncano*⁶³ (βερονέζικο), ἴδια σημασία.

17) «*καψίον* τὸ mgr. dem, zu *κάψα* ἢ (< lat. *capsa*) Kapsel, Behälter: *κατζίιν* (schon mgr. *κατζίον*) Pont; 1) Weihrauchfass, 2) Stirn». (LA, 3228).

Τὴν ἀνωτέρω ἐρμηνεία γιὰ τὴν ποντιακὴ λ. ἔχει ὑποστηρίξει ὁ Στ. Ψάλτης⁶⁴, ἀλλὰ δὲν εἶναι πειστικὴ, γιὰτὶ ἡ λ. *κατζίιν*, τό, = θυμιατήριον τῆς χειρός, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἰταλ.⁶⁵ *cazza* = un encensoir, ein Rauchfass (= θυμιατό).

18) «*κέστρον* τὸ sgr. Ziest, Stachys (eine Gewürzpflanze): *τσέστρος* ὁ W Kr Abort (vielleicht euphemistisch)». (LA, 3257).

Τὴν ἀνωτέρω ἐρμηνεία ἔχει προτείνει ὁ Γ. Ἐμμ. Πάγκαλος⁶⁶, ἀλλὰ εἶναι τελείως ἀυθαίρετη. Ἡ λ. δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ νεοελληνικὸ *χέστρα*, ἡ, = ἡ λεκάνη τοῦ ἀποχωρητηρίου, καὶ κατ' ἐπέκταση τὸ ἀποχωρητήριον, μὲ ἀλλαγὴ γένους, πρβ.⁶⁷ ἡ *ψύλλα* > ὁ *ψύλλος*, ἡ *ζέβλα* > ὁ *ζέβλος*, ἡ *ξύστρα* > ὁ *ξύστρος*, καὶ μὲ πιθανὴ ἐπίδραση(?) τοῦ συνώνυμου κρητικοῦ⁶⁸ *τσεσινὲ κενέφι*, τό, = ἀποχωρητήριον, γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ τροπὴ τοῦ *χ* > *τσ*.

19) «**κιδάριον* τὸ (dem. zu *κίδαρις* ἢ *κίταρις* sgr. ein pers. Kopfbedeckung, Turban): *κιδάριν* Pont (Chald, Ker, Nikop, Oinoe), *κιδάρι* Pont (Amis), *κιδάρ* Pont (Kot, Oph, Trap); 1) Hautlappen am Schnabel des Hahnes, 2) Schnabel, 3) Kitzler, Klitoris». (LA, 3293).

Ὁ Α. Α. Παπαδόπουλος⁶⁹ ἐτυμολόγησε λαθεμένα τὶς παραπάνω ποντιακὰς

63. C. Battisti - G. Alessio, *Dizionario Etimologico Italiano*, τ. 1, Firenze 1975, σ. 713. Οἱ ἰταλικὲς λ. *ganghero*, *cancara* κλπ., ἀνάγονται στὸ μεταγενέστερο *κάγγαλος*· *κρίκος ὁ ἐπὶ ταῖς θύραις*. *Σικελοί*, καὶ οἱ H. and R. Kahane - And. Tietze, *The Lingua Franca in the Levant, Turkish Nautical Terms of Italian and Greek Origin*, Urbana 1958, λήμμα 774, παρέχουν ὅλα τὰ δεδομένα γιὰ τὴν διάδοσιν τοῦ σικελικοῦ *κάγγαλος*.

64. Στ. Ψάλτης, «Σημειολογικά», *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* 4 (35-38) 186, Ἀθηνᾶ 29 (1917). Χρ. Γ. Παντελίδου, «Ἐτυμολογικά», Ἀθηνᾶ 38 (1926) 61. Ἡ μεσαιωνικὴ λ. *κατζίον* = πύραυλον, *μαγκάλι*, ἀπαντᾷ στὸ ἀκόλουθο χωρίο: «*ἐσαχάριδες*· ἄς νῦν *ἀρούλας* καλοῦσιν· ἐπιτευκτικώτερον δέ, τὰ *κατζία* οὕτω νῦν καλούμενα λέγειν», G.W.H. Lampe, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford 1961, ἀνατ. 1976, σ. 227, λ. *ἀρούλα*, καὶ ἡ σημασιολογικὴ μεταβολὴ ποῦ ἀποδέχονται ὁ Στ. Ψάλτης καὶ ὁ Ν. Π. Ἀνδριώτης, δηλαδὴ *μαγκάλι* – *θυμιατό*, δὲν εἶναι εὐεξήγητη.

65. Gio. Veneroni, *Il Dizionario Imperiale, nel quale le quattro principali lingue dell' Europa, cioè I. L'Italiana colla Francese, Tedesca e Latina*, In Colonia Francoforte e Lipsia 1766, σ. 185. Ἡ ἰταλ. λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ λατιν. *cattia* < ἕλλ. *κύαθος*. Salvat. Battaglia, *Grande dizionario della lingua italiana*, τ. 2, Torino 1962, ἀνατ. 1971, σ. 935.

66. Γ. Ἐμμ. Πάγκαλου, *Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης*, τ. 4, Ἐν Ἀθῆναις 1964, σ. 220-21.

67. Μ. Φιλίντα, *ΓΓΕ*, τ. 3, σ. 17.

68. Γ. Ἐμμ. Πάγκαλου, *δ.π.*, τ. 4, σ. 220.

69. Α. Α. Παπαδόπουλου, *ΙΑΠ*, τ. 1, σ. 444.

λ. ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κίδαρις* = εἶδος τιάρας ὀρθῆς καὶ ὀξείας, ἐνῶ λίγες σελίδες παρακάτω⁷⁰ παράγει σωστὰ τὴ λ. *κύτταρη*, ἢ, 'Αμ. = ἡ κλειτορίς τοῦ γυναικείου αἰδοίου, ἀπὸ τὸ ἀρχ.⁷¹ *κύτταρος* = τὸ ἀνδρικὸν μόριον.

'Ο 'Ανδριώτης ἀκολούθησε πιστὰ τὶς ἐρμηνεῖες τοῦ Α. Α. Παπαδόπουλου, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διπλοσυντάξει τὴ λ. *κύτταρη* τόσο στὸ λῆμμα 3293, ὅσο καὶ στὸ 3609.

'Ο Ιω. Ν. Καλλέρης⁷² ἔχει δείξει ὅτι οἱ ποντιακὲς λ. δὲν ἔχουν καμιὰ σχέση μὲ τὸ ἀρχ.⁷³ *κίδαρις*, *κίταρις*, ἢ, = Persian head-dress, prob. = *τιάρα*, *κυρβασία*. 2) turban of Jewish high priest, ἀλλὰ προέρχονται ἀπὸ τὸ *κυττάριον*, ὑποκοριστικὸ καὶ συνώνυμο τοῦ *κύτταρος*, πρβ. *κύτταροι*: οὕτω τὰς τρήμας τῶν κηρίων ἔφη 'Αχαιός. τινὲς δὲ σφηκιάς. καὶ τὰ τῆς πεύκης καὶ πίτυος προανθοῦντα στροβίλια. καὶ πυθμένες. καὶ τῶν αἰδοίων αἱ βάλανοι. καὶ τῶν βαλάνων τὰ ἀγγεῖα. ('ΗΣύχ.).

20) «*κίλλος* ὁ sgr. Esel (nach Hesych kyprisch), *κιλλός* adj. agr. grau wie ein Esel: *κίλλης* Kyp kleingewachsener Esel». (LA, 3296).

'Η κυπριακὴ λ. *κίλλης*, ὁ, = μικρόσωμος γαίδαρος, ἴσως δὲν προέρχεται⁷⁴ κατευθείαν ἀπὸ τὸ ἀρχ. *κίλλος* = ὄνος, γιατί κανονικὰ θὰ ἀναμενόταν στὴν κυπριακὴ νὰ ἔχουμε **τσίλλης*, ἀλλὰ ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ λ. ἴσως νὰ ἔχει ἐπικαλυφθεῖ ἀπὸ τὸ ἀραβ. *قِلْو* *qilw* = anon, jeune âne leste et pétulant (= γαϊδουράκι, μικρὸ γαϊδούρι εὐκίνητο καὶ πεταχτό).

21) «**κίμβικιον* τὸ (dem. zu *κίμβιξ* ὁ agr. Knauser, Geizhals): *τῶ βίκ'* Imbr, Thas Zecke, Holzblock (γρ. Holzbock); sonst ngr. *τσιπούρι* τό; vgl. **κροτόνιον* τό». (LA, 3297).

'Ο πρῶτος ποῦ ἀσχολήθηκε μὲ τὸ ἔτυμο τῆς λ. ὑπῆρξε ὁ 'Αδ. Κοραῆς⁷⁵ ὁ ὁποῖος ἔγραφε: «Περὶ δὲ τοῦ *Τσιβικίου*, ὁ Δίδυμος ἐξηγῶν τὸ *Κυνοραϊστῆων* τοῦ 'Ομήρου ('*Οδυσσ.* ρ', 300), λέγει, «*Τῶν κροτόνων*· τινὲς δὲ λέγουσιν ἄλλα ζῶα ἐγγίνεσθαι, ἃ λέγεται *Κυνοραῖσταί*· *ραίουσι γὰρ τοὺς κύνας, πίνοντες τὸ αἷμα αὐτῶν*· εἰσὶ δὲ ταῦτα τὰ καλούμενα *Τζιβίκια*.» Τὸ *Τσιβίκιον* ἀναμφιβόλως *παρεφθάρη* ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὸ *Κίμβιξ*, ὑποκοριστικῶς, *Κίμβικιον*, ὡς τὸ ἐσημείωσα ἄλλοῦ ('Αριστοτελ. '*Ηθ. Νικομ.* σελ. 245). 'Αλλ' εὐρίσκεται καὶ ἀντὶ τοῦ *μβ*, μὲ δύο *μμ* γραμμένον, *Κίμμιξ* (*Κιμμάκιον*). 'Εσήμαινεν ἔτι καὶ τὸν φιλάργυρον, τὸν μικρολόγον».

70. Α. Α. Παπαδόπουλου, *ΙΑΠ*, τ. 1, σ. 505.

71. *LSJ*⁹, σ. 1015.

72. Ιω. Ν. Καλλέρης, «'Ανάλεκτα λεξικογραφικά», *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 9 (1963) 62, ὑπ. 3.

73. *LSJ*⁹, σ. 950.

74. Κ. Καραποτόσογλου, «Προβλήματα τοῦ κυπριακοῦ ἔτυμολογικοῦ», *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 50 (1987) 45-47, ὅπου καὶ λεπτομερῆς ἐξέταση τοῦ θέματος.

75. 'Αδ. Κοραῆς, '*Ατακτα*, τ. 1-5, Παρίσι 1828-35, τ. 1, σ. 266-67.

Ἄ Ο Du Cange⁷⁶ ἀποδελτιώνοντας τὸ ἀνωτέρω χωρίο τοῦ Διδύμου, ἀνέγνωσε λαθεμένα τὴ λ. *τζιβίκια* ὡς **τριβίκια*, λέξη ἀνύπαρκτη, με ἀποτέλεσμα ὁ Θ. Σοφοκλέους⁷⁷ νὰ παράγει τὸ *τζιβίκιον* ἀπὸ τὸ **τριβίκιον*, χωρὶς προφανῶς νὰ μελετήσῃ τὸν Ἄδ. Κοραῆ.

Ἡ λ. *κίμβιξ*, *ικος*, ὁ, = ὁ λίαν μικρολόγος περὶ τὰ χρήματα (ὅστις ἀκριβεύεται καὶ εἰς τὸ παραμικρόν, δὲν δίδει τὸν ἄγγελόν του νερόν) αἰσχροκερδής, φιλάργυρος, ῥυπαρός, ἴσως μορφολογικὰ δὲν παρέχει δυσκολίες γιὰ νὰ μεταβληθῇ σὲ *τσιβίκι*, ἀλλὰ τὸ σημασιολογικὸ μέρος παρέχει σοβαρὰ προβλήματα γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ ἡ μεταβολή: *φιλάργυρος* → *τσιμπούρι*. Στὴ νεοελληνικὴ χρησιμοποιεῖται μεταφορικὰ ἢ λ. *τσιμπούρι*, τό, = ἐνοχλητικός, αὐτὸς πού προσκολλᾶται σὲ κάποιον ὑπερβολικὰ, σημασία πού διαφοροποιεῖται ἀπὸ αὐτὴ τῆς λ. *κίμβιξ*.

Εἶναι πιθανόν ἡ λ. νὰ σχετίζεται με τὸ λατιν.⁷⁸ *cimex -icis* = κοριός, με τροπή⁷⁹ τοῦ *μ* > *β*, πρβ. *χήμη* > **χημάδα* > (ἀ)χηβάδα, ἔλμινς > *λεβίθα*, ἐνῶ ἡ σημασιολογικὴ μεταβολὴ ὀφείλεται στὸ κοινὸ χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ *τσιμπούρι* ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα τῶν ζώων, ἐνῶ ὁ κοριός τῶν ἀνθρώπων, πρβ. καὶ τὸ γερμαν.⁸⁰ *Zecke* = τσιμ(π)ούρι, πού σχετίζεται με τὸ μεσαιων. ἱρλανδικὸ *dega* 'Hirschkäfer' (= λουκανὸς [Lucanus dama], εἶδος ἐντόμου), καὶ με τὸ ἀρμεν. *tiz* 'Wanze' (= κοριός).

22) «*κοπροσύρα*: τὰ *συρόμενα κόπρια* (Hesych): *κορκοσουρέγγου* Tsakon über jmd. Schlechtes sagen, schmähen, (ver)klatschen (s. Deffner 189)». (LA, 3447).

Ἄ Μ. Δέφνερ⁸¹ παραθέτει τὸ ρῆμα *κορκοσουρέγγου*, μεταβ. = *κουρκουσουρεύω*, *κουτσομπολεύω*, καὶ παρατηρεῖ: «Σχετικῶς με τὸ *ξομπλιάζω* τῆς νεοελληνικῆς παρατηρῶ, ὅτι ἡ ἀρχικὴ αὐτοῦ σημασία ἦτο: κεντῶ καθ' ὑπόδειγμα (exemplum), τὸ δὲ *κορκοσουρεύω* μοὶ φαίνεται διεφθαρμένον ἐκ τοῦ *κοπροσυρέω*, σύρω κόπρια, ἢ σύρω εἰς τὴν κόπρον, *trainer dans la boue*. Πρβ. τὸ γλῶσσημα τοῦ Ἡσυχίου: *κοπροσύρα*: τὰ *συρόμενα κόπρια*».

76. Du Cange, ὁ.π., σ. 1603.

77. Θ. Σοφοκλέους, «Πάρεργα ἐτυμολογικά», *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 12 (1948) 103-104. Ἄ Χαρ. Π. Συμεωνίδης, *Οἱ Τσάκωνες καὶ ἡ Τσακωνιά*, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 115, ἀποδέχεται τὴν ἐρμηνεία τοῦ Θ. Σοφοκλέους, ἡ ὁποία εἶναι ἀστήρικτη.

78. Ch. T. Lewis - Ch. Short, *A Latin Dictionary*, σ. 331. A. Ernout - A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, Paris 1967⁴, σ. 121.

79. Γ. Κουρμούλη, «Περὶ τῆς λέξεως ἀβάραγκας», *Ἀθηνᾶ* 48 (1938) 262. IA, τ. 3, σ. 401. P. Kretschmer, «Zur griechischen Lautlehre, Wechsel von β und μ», *Kuhn's Zeitschrift für vergleich. Sprachforschungen* 35 (1899) 603-608.

80. Fr. Kluge - W. Mitzka, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, Berlin 1975²¹, σ. 876. J. Pokorny, *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*, τ. 1, Bern 1959, σ. 187-88.

81. Μ. Δέφνερ, *Λεξικὸν τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου*, Ἐν Ἀθήναις 1923, σ. 189.

Τὸ τσακωνικὸ ρῆμα *κο(υ)ρκο(υ)σουρέγγου* δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ διαλεκτικὸς τύπος τοῦ κοινοῦ *κο(υ)ρκο(υ)σουρεύω, κουσκουσουρεύω*⁸² = *κακολογῶ, κουσελιάζω, κουτσομπολεύω*, τὸ ὁποῖο ἀνάγεται στὸ μεσαιωνικὸ⁸³ *κουρκουσουρεύειν, Obtrectare, proba congerere... Καταλαλοῦν κουρκουσουρεύουν τον, λέγουν κακὰ δι' ἐκεῖνον*. Ὁ Φ. Κουκουλῆς⁸⁴ ἔχει δείξει ὅτι ἡ λ.: «τὸ ὁποῖον ὡς *σουρεύω* ἀναφέρει καὶ ὁ Σαχλίκη, θὰ ἦτο καὶ πολὺ παλαιότερον ἐν χρήσει, ἀφ' οὗ ὁ μὲν Θεόδωρος Πρόδρομος ὁμιλεῖ διὰ γυναικας *πρωτοκουρκουσούρας*, ὁ δὲ Κεκαυμένος διὰ «*γυναῖκας, αἱ εἰς τὸ προξενεῖν πείραν ἔχουσι, ἅς κουρκουσούρας καλοῦσι*».

Ἡ ἔτυμολογία τῆς λ. ἀπὸ τὸ *κοπροσύρα*: τὰ *συρόμενα κόπρια*, εἶναι ἀπίθανη ἐνῶ γιὰ τὴν προέλευσίν της ἔχουν διατυπωθεῖ οἱ ἀκόλουθες ἐρμηνεῖες, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶναι ἐπιτυχεῖς: 1) Ὁ Ἀδ. Κοραῆς⁸⁵ παρατηρεῖ ὅτι: «Ἴσως σύγκειται ἀπὸ δύο λέξεις, τὸ *Κυρκάω*, ἢ *Κυρκανάω*, καὶ τὸ *Σύρω* τοῦτο ἀντὶ τοῦ *Διασύρω*, καὶ τὸ πρῶτον ἀντὶ τοῦ *Ταράσσω*». 2) Ὁ Μ. Φιλήντας⁸⁶ ἀναφέρει ὅτι: «Πολλὲς φορὲς στὴν ἴδια λέξη συνεργοῦνε φωνητικοὶ νόμοι περισσότεροι ἀπὸ τὸν ἕνανε λ.χ.: *κωρκουσούρης*: *κλώθω* + *σύρα* (= *κακοφημισμὸς*) > *κλωθοσούρης* > *κλωκσοούρης* > *κρωκσοούρης* > *κωρκσοούρης*, *κωρκουσύρης*, θηλ.: *κωρκουσούρα*, ρῆμα: *κωρκουσούρεβω*». 3) Ὁ Φ. Κουκουλῆς⁸⁷ παράγει τὴ λ. ἀπὸ τὸ *κουσοῦρι*, ἐνῶ 4) ὁ Β. Σκουβαράς⁸⁸ τὴν ἔτυμολογεῖ ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο λατινικὸ **circumsusurro* = *διαδίδω*, *σπέρνω* πέρα-δῶθε *κακογλωσσίες* καὶ *κακοφημιές* σὲ βᾶρος κάποιου, ἀπὸ τὸ *circum* = *πέριξ*: *κύκλω*, καὶ *susurro* = *ψιθυρίζω*, *στερμολογῶ*.

23) «*λαμπυρίς* ἡ agr. Glühwürmchen. Johanniskäfer: *λαμπυρίδα*, Ereik, Kerk, Oth, *λαμπ'ρίδα* Maked (Elas), N Thrak (Sten), *λαμπουρίδα* Cal (Bova) Pelop (Mane), *λάμπουδα* Cal (Bova u.a.)· sonst ngr. *κωλοφωτιά* ἡ». (LA, 3690).

Στὴ μεταγεν. ἑλληνικῇ⁸⁹ ἀπαντᾷ ἡ λ. *λάμπουρις*, ἡ, = *λαμπυρίς*, *πυγολαμπίδα*, *κολοφωτιά*, ἀπ' ὅπου ἴσως καὶ οἱ τύποι: *λάμπουδα*, μὲ διατήρηση τοῦ τόνου στὴν προπαραλήγουσα, *λαμπουρίδα*, καὶ ὄχι *κατευθείαν* ἀπὸ τὸ *λαμπυρίς*, μὲ τροπὴ τοῦ *υ > ου*.

82. Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. 5, σ. 4090.

83. Du Cange, *δ.π.*, σ. 739.

84. Φ. Κουκουλέ, «Ἐτυμολογικά», *Ἄθηνᾶ* 57 (1953) 209. Τοῦ ἴδιου, «*Νεοελληνικῶν λέξεων καὶ φράσεων παλαιότερα μνεία*», *Ἐπετηρὶς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἄθηνῶν* 6 (1955-56) 256.

85. Ἀδ. Κοραῆ, *Ἄτακτα*, τ. 2, σ. 178.

86. Μ. Φιλήντας, *Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσης*, τ. 1-2, Ἄθηνᾶ 1907-1910, τ. 1, σ. 114-15.

87. Φ. Κουκουλέ, *δ.π.*, Ἄθηνᾶ 57 (1953) 209.

88. Β. Σκουβαράς, *Ἰχνηλατώντας τὶς λέξεις*, *Ἐτυμολογικὰ τῆς νεοελληνικῆς*, Βόλος 1957, σ. 40-42.

89. LSJ⁹, σ. 1027. *Thesaurus Graecae Linguae*, τ. 5, σ. 93.

24) «ὄρρειον τό, ὄρριον sgr. (< lat. *horreum* Vorratskammer, Speicher, Scheune): ὄρρειός ὁ, ῥεῖος Karpath; 1) Keller, 2) Grube». (LA, 4499).

Στὴ μεταγεν. ἑλληνικῇ⁹⁰ ἀπαντοῦν οἱ λ. ὄρριον, τό, καὶ ὠρεῖον, τό, = granary (= σιταποθήκη) ποὺ ἀποδίδουν τὸ λατιν. *horreum*, μὲ ἀποτέλεσμα ὁ Ἀνδριώτης ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω λῆμμα νὰ συντάξει καὶ τὸ λῆμμα: «ὠρεῖον τὸ sgr...: (ὠ)ρεῖον, ῥεῖό, ῥεῖος ὁ Karpath;» (LA, 6700), ποὺ ἀποτελεῖ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων λέξεων.

25) «*οὔθάκιον τὸ (dem. zu οὔθαρ τὸ agr. Euter, Brust): ἰθάκ' Pont (Staur); sonst ngr. βυζι τό». (LA, 4537).

Ὁ Ἀνδριώτης κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα τίτθη ἢ, τιτθός ὁ agr. Amme, Mutterbrust (LA, 5998), ἔχει κατατάξει καὶ τοὺς τύπους: «ἰθάκιν⁹¹ τό (< *τιτθάκιον) Pont (Ker), ἰθάκ' Pont, ῥθάκιν, θάκ', θάτσο' Pont Kuheuter» (= ἡ ρώγα τοῦ μαστοῦ τῆς ἀγελάδας) μὲ τὴν παρατήρηση: «weniger wahrscheinlich ist die Abteilung von Kukules (Athena 57 [1953] 197) aus *ἠθάκιον dem, zu οὔθαρ τὸ agr. Euter⁰. (LA, 5998).

Ἄν καὶ ἀπορρίπτει τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Φ. Κουκουλέ διπλοσυντάσσει τὸ ποντιακὸ ἰθάκ', τό, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ *οὔθάκιον, προφανῶς ἐκ παραδρομῆς.

26) «*οὔθάριον τὸ (dem. zu οὔθαρ τὸ agr. Euter, Brust): ἀθ-θάριν Kyp das Loch eines aus einer Tierhaut hergestellten Schlauches, das an der Stelle der Brustwarze des Tieres liegt». (LA, 4538).

Ἡ ἀνωτέρω ἐτυμολογικὴ κατάταξη τῆς κυπριακῆς λ. στηρίζεται στὴν προσέγγιση τοῦ Φ. Κουκουλέ⁹² ὁ ὁποῖος γράφει: «ἀθθάρια. Ἐν Κύπρῳ ἀθθάρια λέγονται ὅπαι ἐν τοῖς ἀσκοῖς, δι' ὧν ἢ ἐξέρχεται ὑγρὸν ἢ εἰσέρχεται ἀήρ. Ἡ λέξις, ἥτις δὲν ἔχει καταχωρισθῆ ἐν τῷ ἱστορικῷ λεξικῷ τῆς νέας Ἑλληνικῆς, σχετιστέα πρὸς τὸ ἀρχαῖο οὔθαρ, ὑποκοριστικὸς τύπος αὐτοῦ οὔσα».

Ἡ λ. ἔχει ἀποθησαυριστεῖ βεβαίως ἀπὸ τὸ ΙΛ⁹³ τὸ ὁποῖο γράφει: «ἀθθάριν τό, Κύπρ. Ἴσως ἐκ τοῦ οὔσ. *ἀνθάριον παρὰ τὸ ἀνθος. Πβ. ΓΛουκᾶ Λεξιλ. Κυπρίων 20. 1) Ἐξάνθημα ἐπὶ τοῦ δέρματος τῶν ζώων, ἰδίως τῶν βοῶν καὶ τῶν αἰγῶν, παραγόμενον ὑπὸ τῆς νύμφης τοῦ ἐντόμου ὑποδέρματος τοῦ βοῦς (hypoderma bovis) τῆς οἰκογενείας τῶν οἰστριδῶν (oestridae) παραμενούσης ὑπὸ τὸ δέρμα, νόσος ὑποδερματίτις. 2) Μικρὰ ὀπὴ ἐπὶ κατειργασμένου δέρματος

90. LSJ⁹, σ. 1256, 2037. Χριστ. Γ. Χαραλαμπίκη, «Ἀραγός: Ἑρμηνευτικά καὶ ἐτυμολογικὰ προβλήματα», Ἀριάνη 1 (1983) 287, καὶ ὑπ. 5.

91. Α. Α. Παπαδόπουλου, ΙΑΠ, τ. 1, σ. 364, ὅπου καὶ βιβλιογραφία γιὰ τὶς ἐτυμολογίες ποὺ ἔχουν προταθεῖ.

92. Φ. Κουκουλέ, ὁ.π., Ἀθηνᾶ 57 (1953) 197.

93. ΙΑ, τ. 1, σ. 305.

προερχομένη ἐκ τῆς ἐν σημ. 1 νόσου».

Τῇ σωστῇ προέλευση τῆς λ. ἔχει ὑποδείξει ὁ Β. Σκουβαράς⁹⁴ ποὺ ἀναφέρει: «Καμμιά σχέση δὲν ἔχει τὸ ἀμάρτυρο κι ὑποθετικὸ *ἀνθάριον < ἄνθος, μὲ τοῦτο τὸ ἀθθάριν. Εἶναι ἀπλούστατα τὸ ἀρχαῖο ἰονθάριον ὑποκοριστικὸ τοῦ ἰονθος = ἐξανθήματα τοῦ προσώπου ποὺ τὰ λέγαν ἀκόμα ψυδράκια οἱ ἀρχαῖοι. Τοῦτο εἰπώθηκε ὄθος. Ἔτσι ἀπαντάει στὴ Νάξο. Τὸ ὑποκοριστικὸ —ὅπως εἶπαμε— εἶναι ἰονθάριον > *ὀθάρι κι ἀθάρι τέλος μὲ προσθήκη τοῦ α ἀπ' τὸν πληθυντικὸ τ(ὰ) ὀθάρια > τάθάρια».

27) «ρύακιον τὸ sgr. dem. zu ρύαζ ὁ agr. hervorbrechender Strom, Bach: ρυάττι Cal (Bova u.a.) ρυάκι Ereik, ρυάκι Samoth, ὀρυάκι Thrak (Skopos) βάτζι Tsak dss.; > dem ρυακάκιν Ikar, ἀρκάκιν Kyp kleiner Bach; sonst ngr. ποτάμι τό, ποταμάκι τό». (LA, 5259).

Στὴν κυπριακὴ διάλεκτο ἀπαντοῦν⁹⁵ οἱ λ. ἀρκατζιά, ἡ, = πλατὺ χάσμα γῆς, φάραγξ, ρεῦμα, μέγας ῥοῦς, ἀρκάτζιν, τό, «χατούριν παρὰ Παφίους (ἐκ τοῦ χάω = χαινω, χατός, -οῦρι(ο)ν ὑπκρ. τοῦ ἀρκατζιά: ῥέμμα παρ' ἄλλοις καὶ ἀρχ. πλατὺς ῥοῦς· ἴσως ἀντὶ α (εὐφωνικόν) -ρύακιον (ἐν συνιζήσει), ἀρκάκιν· ρύαξ ῥέων διὰ χάσματος ἢ μικρᾶς φάραγγος, ὥστε πολλάκις συγχέεται μετὰ τῆς λέξεως αὐλάκιον», καθὼς καὶ ἡ λ.: «κακαρκατζιά, ἡ μεγάλη καὶ βαραθρώδης φάραγξ».

Ὁ τύπος ἀρκάκιν ποὺ παραθέτει ἀνωτέρω ὁ Ἀνδριώτης καὶ ὁ Γ. Λουκάς εἶναι μᾶλλον γραφικὴ ἀπεικόνιση τῆς λ. ἀρκάτζιν γιὰ νὰ βοηθηθεῖ ἡ παραγωγή τῆς λ. ἀπὸ τὸ ρυάκιον. Ὁ Σ. Μενάρδος⁹⁶ δικαιολογώντας τὴν ὕπαρξη τοῦ ἀρχικοῦ α- στὴ λ. ἀρκάτζιν παρατηρεῖ: «Χωρὶς δὲ νὰ ἐκβληθῆ φωνῆεν προσεκολληθῆ τὸ α τοῦ ἄρθρου τοῦ πληθυντικοῦ εἰς τὰ ἐπόμενα: τὰ Θάσια (ἀμύδαλα) - τὸ ἀθάσιν, τὰ ξανθᾶ-ἀθαθθός, τὰ ρυάκια-ἀρκάτζιν, τὰ σκέλια-ἀδδέλλιν, ἀδδέλλια».

Τὸ ἀρχικὸ α- ἴσως δὲν ὀφείλεται στὴ συνεκφορὰ τὰ ρυάκια > ἀρκάτζια > ἀρκάτζιν, ἀλλὰ εἶναι πιθανὸν νὰ ἔχουμε ἐπίδραση τῆς τουρκ.⁹⁷ λ. *akarca* = 1) running water. 2) permanently flowing fountain, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ *akar* = α) which runs, flowing. β) leaking, leaky (= διαρρέων, ποὺ τρέχει). γ) brook, stream, rivulet (= ρυάκι, ποταμάκι), καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ *ak-mak* = flow (= ρέω).

Ἡ λ. κακαρκατζιά προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρκατζιά μὲ ἐπανάληψη στὴν ἀρχὴ τῆς λ. τοῦ συμφώνου κ, δηλαδὴ *καρκατζιά, πρβ.⁹⁸ ἀβατσινιά > βαβατσινιά, ἴλερη > λίλερη, ἀρχάγγελος > χαρχάγγελος, ἀχάλι > χαχάλι, > κακαρκατζιά μὲ ἀναδίπλωση τῆς ἀρχικῆς συλλαβῆς γιὰ λόγους ἐμφάσεως.

94. Β. Σκουβαράς, Ἰγνηλατώντας τις λέξεις, σ. 11.

95. Γλωσσάριον Γεωργίου Λουκά, ἐκδ. Θ. Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1979, σ. 62, 175.

96. Σ. Μενάρδου, Γλωσσικαὶ Μελέται, Λευκωσία 1969, σ. 139.

97. New Redhouse, Turkish-English Dictionary, σ. 32. Türkiye' de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, τ. 1, Ankara 1963, σ. 138.

98. Μ. Φιλίητα, ΓΓΕ, τ. 2, σ. 78.

28) «σήθω agr. sieben: σήζω Kypr; θηνιάζω Kapp (Ax); sonst ngr. κοσκινίζω». (LA, 5325).

Οἱ Γ. Μαυροχαλυβίδης - Ι. Ι. Κεσίσογλου⁹⁹ γράφουν: «θηνιάζω (< σήθω) κοσκινίζω», ἔρμηνεία πού ἀκολούθησε καὶ ὁ Ἀνδριώτης. Ἐπὶ τὸ ρῆμα σήθω εἶναι ἀδύνατο νὰ προέλθει ἡ λ. θηνιάζω, ἡ ὁποία ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ μεταγεν.¹⁰⁰ σινιάζω = σήθω, sift, winnow (= κοσκινίζω), πρβ. σινιάσαι· σείσαι, κοσκινεῦσαι, καὶ τὸ κόσκινον δὲ σινιατήριον (Ἡσύχ.), καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ σινίον· κόσκινον (Ἡσύχ.).

29) «*σιγλίον τὸ (σικλίον sgr. dem. zu σίκλος ὁ agr. eine hebräische u. persische Münze): σιγλί Kr, Sam kleiner Eimer; vgl. σίγλος ὁ». (LA, 5341).

30) «σίγλος ὁ, σίκλος agr. eine hebräische und persische Münze: σίγλος Kerk, Oth, σίκλος Kephall Eimer; sonst ngr. κουβάς ὁ». (LA, 5342).

Τὰ νεοελληνικά ἰδιωματικά σίκλος, σίγλος, ὁ, = κουβάς, καὶ σιγλί, τό, = μικρὸς κουβάς, δὲ σχετίζονται μὲ τὸ ἀρχ.¹⁰¹ σίκλος = σίγλος = Hebr. shekel, a weight or coin, ἀλλὰ εἶναι διαφοροποιημένοι τύποι τοῦ σίκλα, σίτλα¹⁰², ἡ, = κάδος, ἀπὸ τὸ λατιν.¹⁰³ *situla* = a bucket for drawing water (= κουβάς γιὰ τὸ βγάλσιμο νεροῦ), μὲ τροπὴ τοῦ τλ > κλ, πρβ. σεῦτλο > σέφκλο, στειλιάρι > στλιάρι > σκλιάρι.

31) «σιδηροβόλιον τὸ sgr. Anker: σίερα(β)ούλι Kypr; sonst ngr. ἄγκυρα ἡ; vgl. *σιδηροβόλος». (LA, 5348).

99. Γ. Μαυροχαλυβίδης - Ι. Ι. Κεσίσογλου, *Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Ἀζοῦ*, Ἀθήνα 1960, σ. 120.

100. LSJ⁹, σ. 1600. *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, A translation and adaptation of Walter Bauer's Griechisch-Deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der übrigen urchristlichen Literatur, fourth revised and augmented edition, 1952, by William F. Arndt and F. Wilbur Gingrich, Chicago 1957, ἀνατ. 1968, σ. 759. *Thesaurus Graecae Linguae*, τ. 7, σ. 265-66.

101. *Thesaurus Graecae Linguae*, τ. 7, σ. 220-22, ὅπου καὶ πολλὲς πληροφορίες. LSJ⁹, σ. 1596.

102. Ἀδ. Κοραῆ, Ἄτακτα, τ. 2, σ. 162, τ. 4₂, σ. 498. G. Meyer, *N. S. III*, Wien 1895, σ. 59-60, ὅπου καὶ περισσότεροι τύποι ἀπὸ αὐτοὺς πού παραθέτει ὁ Ν. Π. Ἀνδριώτης. Ὁ G. Meyer μνημονεύει καὶ λατιν. τύπο *sitla* παραπέμποντας στὴν ἐργασία τοῦ K. E. Georges, *Lexicon lateinischer Wortformen*, Göttingen 1874, σ. 644. Johannes Diethart, «Materialien aus den Papyri zur byzantinischen Lexikographie», *Studien zur byzantinischen Lexikographie*, Wien 1988, σ. 65-66. Ὁ Al. Sideras βιβλιοκρίνοντας τὴν ἀνωτέρω ἐργασία, *Ἑλληνικά* 41 (1990) 155, ὑπ. 12, εἶναι τῆς γνώμης ὅτι: «mit dem lateinischen *situla* kann man das neugriechische Dialektwort *σατύλι* (= Eimer = κουβάς) vergleichen». Ἡ λ. *σατύλι* λαθεμένα σχετίζεται μὲ τὸ λατιν. *situla*, γιὰ τὴ ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ τουρκ. *sitil* = small copper pail, large metal bucket (= κουβάς) for watering horses, καὶ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἀραβ. *سائل* *sail* = bucket, τὸ ὁποῖο μὲ τὴ σειρά του παράγεται ἀπὸ τὸ λατιν. *situla*. R. Dozy, *ἑ.π.*, τ. 1, σ. 653α.

103. Ch. T. Lewis - Ch. Short, *A Latin Dictionary*, σ. 1713.

32) «*σιδηροβόλος adj. (σιδηροβόλιον τὸ sgr. Anker): σιντροβόλα ἢ Ν Thrak (Soz), σιντροόλα, σιντριόλα Kyp Bogen (zum Schiessen), Schleuder; > σιντρο(σ)λῶ Kyp schleudern; sonst ngr. σφενδόνα ἢ; vgl. σιδηροβόλιον τό». (LA, 5349)

Ἐκ τὸ μεταγεν. σιδηροβόλιον¹⁰⁴, τό, = anchor, παράγεται τὸ κυπριακὸ σίερα(β)ούλι, τό, = ἄγκυρα. Ἄλλὰ ποιά σημασιολογικὴ σχέση μποροῦν νὰ ἔχουν τὰ ἰδιωματικὰ πού παραθέτει κάτω ἀπὸ τὸ ἀμάρτυρο *σιδηροβόλος, ὅταν ἡ βασικὴ τους σημασίαι εἶναι: σφεντόνα· ρίχνω μὲ σφεντόνα.

Οἱ λ. τοῦ λήμματος προέρχονται κυρίως ἀπὸ τὴν Κύπρο καὶ μόνο ἡ λ. σιντροβόλα, ἢ, μαρτυρεῖται ἀπὸ τὴ Σωζόπολη τῆς Θράκης. Ὁ Κ. Χατζηγιάννου¹⁰⁵ σὲ μία πρόσφατη ἐργασία του ἀναφέρει γιὰ τὴν ἔτυμολογία τῆς λ.: «σιντροβολῶ καὶ σιντροολῶ καὶ σαντραβολῶ [ἀρχ. συνταράσσω -βολῶ]. Ἀπὸ συμφυρμὸ τῶν ἀρχ. συνταράσσω καὶ βολῶ προῆλθαν τὰ σιντροβολῶ καὶ σαντροβολῶ καὶ σαντραολῶ [παρόμοιος συμφυρμὸς στὸ κοιν. ταραζω-κουνῶ > ταρακουνῶ, Ἄνδριώτη, Ἐτυμ. Λεξ.] πού σημαίνουν «ἐκσφενδονίζω», ὅπως νὰ σὲ πκιάσω τζαὶ νὰ σὲ σαντραολήσω σαν τὴμ μάππαν. Οὐσ. σιντροόλα ἢ = σφεντόνα».

Ἡ προτεινόμενη ἔτυμολογία τοῦ Κ. Χατζηγιάννου δὲ λύνει τὸ θέμα γιὰ τὴν παρουσιάζονται κενὰ στὸ σημασιολογικὸ μέρος. Ὁ Ἄνδριώτης¹⁰⁶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀρχ. ρῆμα σφενδονῶ παραθέτει τὸ σιδιβουνῶ (Ἰμβρος) = σφεντονίζω, ἐνῶ βρίσκεται ἡ λ. σφουντουβόν' (Ἰμβρος)¹⁰⁷ = σφεντόνα, καὶ στὰ κατωιταλικὰ¹⁰⁸ ἡ λ. σφενδόνη ἔχει τοὺς τύπους: σφενδόνα, σανδόνα, σενδόνα, σφενδόλα, σφιανδόλα. Στὴ βυζαντινὴ ἑλληνικὴ¹⁰⁹ ἀπαντᾶται ἡ λ. σφενδοβόλον, τό, = λατιν. fundibulum, fundibulus, warlike engine for throwing stones, sling (= σφεντόνα), πού ἔδωσε τὸ ἀμάρτυρο *σφεντοβόλα > *φσεντοβόλα > *σεντροβόλα, μὲ ἀπόρριψη τοῦ ἀρχικοῦ φ, πρβ.¹¹⁰ σφόντυλος > φσόνδυλος > σόνδυλο, σφουγγάτος > φσουγγάτος > σουγγάτος, καὶ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ὑγροῦ ρ, φαινόμενο πού ἀπαντᾶται σὲ δεκάδες

104. LSJ⁹, σ. 1597.

105. Κ. Χατζηγιάννου, «Τὰ σύνθετα μὲ ἀρχαῖες προθέσεις ρήματα τῆς κυπριακῆς διαλέκτου καὶ ἡ σημασία τους», *Κυπριακαὶ Σπουδαί* 50 (1987) 33. Ὁ Γ. Λουκάς, ὁ.π., σ. 457, ἔτυμολογεῖ τὴ λ. ἀπίθανα ἀπὸ τό: «σύν-στροβ(ος) καὶ βολῶ ἢ βάλλω ἔκαμαν συν(σ)τρο(βο)βολῶ καὶ ἐν συγκοπῇ σιντρο(β)ολῶ = ρίπτω τι ἐν τῇ συστροφῇ».

106. N. Andriotis, LA, 5882.

107. Κώστα Σ. Ξεινοῦ, *Τοῦ νησιοῦ μας ἡ γλώσσα, Γλωσσάρι τῆς Ἰμβρου*, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 164.

108. G. Rohlfs, *Lexicon Graecanicum Italiae Inferioris*, Tübingen 1964, σ. 494.

109. E. A. Sophocles, ὁ.π., τ. 2, σ. 1061. Du Cange, ὁ.π., σ. 1497. G. W. H. Lampe, ὁ.π., σ. 1353.

110. N. Π. Ἄνδριώτη, *Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν Φαράσων*, Ἀθήνα 1948, σ. 34. Γ. Μαυροχαλυβίδη - I. I. Κεσίσογλου, *Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Ἀζοῦ*, Ἀθήνα 1960, σ. 28. Ὁ G. Rohlfs, *Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti*, τ. 1, Fonetica, μετάφρ. S. Persichino, Torino 1966, σ. 262-63, & 191, διαπραγματεύεται τὴν τροπὴ τοῦ sf > s πού συμβαίνει σὲ νότια ἰταλικά ἰδιώματα, π.χ., *šerra* 'sferra', *šurtunatu* 'sfortunatu', *šilazzi* 'sfilacce'.

λέξεις, καὶ τέλος *σιντρο(β)όλα* > *σιντρο(β)ολῶ*, μὲ πιθανὴ ἐπίδραση τοῦ *συντρίβω*, γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ τροπὴ τοῦ *ε* > *ι*(?), καὶ βεβαίως τὸ ρῆμα *σιδιβουνῶ* ποὺ ἀναφέρει ὁ Ἀνδριώτης, πρέπει νὰ συνταχθεῖ μαζὶ μὲ τὸ ρῆμα *σιντρο(β)ολῶ*.

33) «*σκάρφη* ἢ mgr. Nieswurz: Pelop (Lakon u.a.), dem *σκάρφι* τὸ Karpath dss.; > zus. *ἀγριό-σκαρφη* ἢ Pelop (Lakon) ein Durrwurz». (LA, 5385).

Ἡ μεσαιωνικὴ λ. *σκάρφη*, ἡ, = ἑλλέβορος (Helleborus) ἔχει συνταχθεῖ καὶ κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα: «*κάρφος* ἢ, *κάρφος* τὸ agr. Heu, Stroh: *κάρφα* ἢ Astyp, *σκάρφη* (schon mgr.) Kerk, Leukas, Sterell (Phok), *σκάρθη* Tsak Nieswurz». (LA, 3580).

Ἡ λ. *σκάρφη*, ἡ, προέρχεται ἀπὸ τὸ *κάρφη*, ἡ, = hay, *κάρφος*, τό, = any small dry body, esp. dry stalk (LSJ⁹, 881), μὲ τὴν πρόσληψη τοῦ ἀρχικοῦ σ-, γιὰτὶ¹¹¹ αἰεὶς τὴν θεραπευτικὴν χρησιμοποιοῦμεναι ρίζαι ἑλλεβόρου ὁμοιάζουν ὡς πρὸς τὸ σχῆμα πρὸς *κάρφη* (= ξυλάρια λεπτὰ καὶ ξηρά), ἐνῶ ὁ Μ. Δέφνερ¹¹² παραθέτει τὰ ἀκόλουθα χωρία ἀπὸ τῆ μεταγεν. ἑλληνικῆ ποὺ διαφωτίζουν τὸ θέμα: «Νικάνδρ. Θηριακά: *κάρφεά τ' ἑλλεβόρου μελανόχροος*. Ἀέτιος Γ.120: *ἑλλεβόρου τοῦ λευκοῦ καὶ καλλίστου τῶν καρφίων*».

34) «*στύπη(πη)* ἢ sgr. Werg, Hanf-, Flachsfaser: *στύπα* Kyp, *στούπα* Tsakon, *στούππα* O Kr; 1) dss. (Tsakon), 2) Weinstock (Kyp), 3) Schneeflocke (Kr); > *στουπιζει* O Kr es schneit Flocken». (LA, 5626).

Ἡ κυπριακῆ¹¹³ λ. «*στύπα*, ἡ, = ὁ κορμὸς τῆς ἀμπέλου, ἡ ἀλλαχοῦ τῆς Κύπρου *κουζοῦπα*», δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ μεταγεν.¹¹⁴ *στύπη*, ἡ, = *στυπεῖον* = the coarse fibre of flax or hemp, tow, oakum, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀρχ.¹¹⁵ *στύπος*, τό, = στέλεχος, πρέμνον, κάμαξ, ῥάβδος, κορμὸς δένδρου μὴ κομμένος, ἢ κομμένος, κούτζουρον, κουρβούλιον ἢ κούρβουλον.

35) «**σουρία* ἢ: *σουριά* an mehr. Orten, *σουρία* Cal (Bova u.a.) Reihe; *σουριάτζω* Cal (Bova) aufreihen, in Reihen ordnen, ptz. *σουριασμένα δσκάδια* an einer Schnur aufgereichte getrocknete Feigen; sonst mgr. *σαπέλα* ἢ; vgl. *συκομαγίς* ἢ». (LA, 5855).

Ὁ G. Rohlf¹¹⁶ παρατηρεῖ ὅτι ἡ λ. εἶναι ἀμφίβολος ἀρχῆς καὶ ἀναρωτιέται ἂν

111. Παν. Γ. Κρητικοῦ - Στ. Ν. Παπαδάκη, *Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλλεβόρων*, Ἀθῆναι 1962, σ. 76.

112. Μ. Δέφνερ, *δ.π.*, σ. 325.

113. *Γλωσσάριον Ξενοφῶντος Π. Φαρμακίδου*, ἔκδ. Θ. Δ. Κυπρῆ, Λευκωσία 1983, σ. 279.

114. *LSJ*, σ. 1658.

115. Ἀνθ. Γαζῆ - Κ. Γκαρπολά - Χρ. Ματακίδου, *Λεξικὸν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*, τ. 3, Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1837, σ. 137.

116. G. Rohlf, *LGII*, σ. 492.

σχετίζεται με τή λ. *σειρά* ἢ με τὸ λατιν. *series* (EWUG, no 1923), ἢ με τὸ νεοελληνικὸ *συριά* 'stirpe', 'linea' (Alessio, RIL 77, 90).

Τὸ πιθανότερο εἶναι ἡ λ. νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ.¹¹⁷ ἐπίθετο *σειραῖος*, α, ον = joined by a cord or band, δηλαδή ἀπὸ τὸ θηλυκὸ *σειραία* > **σειραιά* > *σειριά*, τύπος ποῦ ἀπαντᾷ σὲ πολλὰ μέρη, ἐνῶ στὰ κατωιταλικά ἰδιώματα εἶχαμε *σειραία* > **σουραία*, πρβ.¹¹⁸ *σηπία* > *σουπία*, *σησάμι* > *σουσάμι*, *σίκλος* > *σοῦκλος*, *σύσσημο* > *σοῦσουμο*, *σεισουράδα* > *σουσουράδα*, > *σουρία*, πρβ. *μερέα* > *μερία*, *μηλέα* > *μηλία*¹¹⁹.

36) «*σῶτρον* τὸ sgr. hölzerne Felge: *σέτρα* τὰ Chios Brettergerüst, Verschalung, Auskleidung mit Brettern zum Bau von Arkaden und Kuppeln; sonst ngr. *καλοῦπι τό*». (LA, 5913).

Ὁ Α. Γ. Πασπάτης¹²⁰ μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὸ θέμα: «*Σέτρα* τά. Οὕτω καλοῦνται αἱ σανίδες ἢ τὸ σανίδωμα, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐγείρονται οἱ θόλοι καὶ αἱ ἀψίδες, τὸ κοινότερον *καλοῦπι*, Τουρκ. Ἐν τοῖς νοτίοις χωρίοις καλοῦνται *Σέτερα*. Ἡσυχ. «*Σωστρεύματα τὰ τοῦ τροχοῦ ξύλα, καὶ ὁ ἐπὶ τούτοις σίδηρος ἐπίσωστρον*». Ἑλλ. *Σῶτρον* (τὸ) *(σόομαι ἢ σῶς)*. Τὸ ξύλον τῆς περιφερείας (τῆς ἀψίδος) τοῦ τροχοῦ (Γαλλ.) *la jante* (ἐν γένει) ὁ τροχός. Ἐκ τοῦ τροχοῦ ἐκλήθησαν καὶ τὰ σανιδώματα ταῦτα *Σέτρα*, ὀρθότερον *σῶτρα*».

Ὁ συσχετισμὸς τῆς χιώτικης λ. μετὰ τὸ μεταγεν. *σῶτρον*, τό, εἶναι ἀστήρικτος παρὰ τίς προσπάθειες τοῦ Α. Γ. Πασπάτη, γιὰ τὴ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ γαλλ.¹²¹ *cintre* [sɛ:tr] = ξυλότυπος ἢ ἀψιδότυπος, κοινῶς *καλοῦπι* ξύλινος τύπος σχήματος τόξου ἢ ἡμικυκλίου.

37) «*τροπὸς* ὁ agr. gedrehter ledernen Riemen. mit dem die Ruder an der Ruderbank befestigt sind: Ερ, *τρόπος* Eub..., *στρόπος* Rhod; 1) dss. (Karpeth, Rhod), 2) Balken, die ein Weinfass stützen (Eub), 3) Abflusssrinne an der Ölpreste (Er); vgl. *τροπωτήρ* ὁ». (LA, 6092).

Στὸ Λεξικὸ τῶν L.S.-Κωνσταντινίδη¹²², καὶ σὲ ἄλλα¹²³, ἀναγράφονται στὴ λ.

117. LSJ⁹, σ. 1588.

118. Μ. Φιλήντα, *Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας*, σ. 79-80, & 265.

119. G. Rohlfs, *Grammatica storica dei dialetti italogreci (Calabria, Salento)*, μετάφρ. Salvatore Sicuro, München 1977, σ. 5, 163, 165, & 7, 257, 265.

120. Α. Γ. Πασπάτη, *Τὸ χιακὸν γλωσσάριον*, σ. 319.

121. Ἄντ. Ἡπίτη, *Μέγα Γαλλοελληνικὸν Λεξικόν*, Ἀθήναι 1977², τ. 1, σ. 464. Walther von Wartburg, *Französisches Etymologisches Wörterbuch, Eine Darstellung des galloromanischen Sprachschatzes*, τ. 1, Basel 1921, σ. 678. E. Littré, *Dictionnaire de la langue française*, τ. 1, Paris 1878, σ. 624. *Larousse du XXe siècle en six volumes*, τ. 2, Paris 1929, σ. 269-70, ὅπου καὶ εἰκονογράφηση τοῦ πράγματος.

122. H. G. Liddell - R. Scott - M. Κωνσταντινίδη, *Μέγα Λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας*, τ. 4, Ἐν Ἀθήναις 1916, σ. 387.

123. W. Pape, *Handwörterbuch der griechischen Sprache*, τ. 2, Braunschweig 1888², σ. 1152. Δ. Δημητράκου, *Μέγα Λεξικὸν ὅλης τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας*, τ. 9, σ. 7307. Franz Passow, *Handwörterbuch der griechischen Sprache*, τ. 2, Leipzig 1857, σ. 1989.

τροπός, ὁ, οἱ σημασίες: 1) ἰμάς ἐκ συνεστραμμένου δέρματος, δι' οὗ προσέδενον τὴν κώπην εἰς τὸν σκαλμόν. 2) δοκός.

Ὁ Β. Φάβης¹²⁴ ἔχει καταπιαστῆ μετὰ τὴ λ. καὶ γράφει: « Ἀμφισβητεῖται ὁ τονισμὸς τῆς λέξεως *τρόπος-τροπός*, ἀλλ' οὐδ' ἡ σημασία αὐτῆς εἶναι ἀκριβῶς ὠρισμένη... ἐπὶ τούτοις ἡ σημερινὴ χρῆσις αὐτῆς θὰ συντελέσῃ ἴσως εἰς τὴν ἀκριβεστέραν κατανόησιν. Ἐν Κονίστραις Κύμη καὶ τοῖς ἄλλοις ἐκεῖ χωρίοις σφύζεται ἡ λέξις καὶ σημαίνει τὰ ζύλα ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπερείδουσι τὰς κεφαλὰς τῶν οἰνοφόρων βυτίων ἵνα μὴ ἡ κοιλία αὐτῶν ἐγγίξῃ εἰς τὸ ἔδαφος... Εἰς τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν τοῦ ὀνόματος συνηγορεῖ καὶ ἡ διάσωσις αὐτοῦ ὡς βαρυτόνου· κατὰ τὸν κανόνα τὰ εἰς -ὸς ῥηματικὰ παθητικὴν ἔχοντα ἔννοιαν τονίζονται ἐπὶ τῆς παραληγούσης πβ. γόνος, τόκος, τόμος, φόρος κ.ἄ. = τὸ γεγενημένον, τὸ νενομισμένον, κ.τ.λ. ».

Ὁ Ἀνδριώτης ἔχει βασιστῆ στὴν ἀνωτέρω ἐργασία τοῦ Β. Φάβη γιὰ νὰ συμπεριλάβῃ τὸ *τρόπος*, ὁ, (Εὐβ.) = Balken die ein Weinfass stützen (= δοκάρια τὰ ὅποια ὑποστηρίζουν ἓνα βαρέλι), ἀλλὰ δὲν ἔδωσε τὴν ἀπαιτούμενη προσοχὴ στὸ διαχωρισμὸ πού κάνει ὁ Β. Φάβης.

Ὁ Ρ. Kretschmer¹²⁵ παρέθεσε τὴν παραπάνω ἐρμηνεία τοῦ Φάβη κἀνοντάς τιν γνωστῆ στοὺς Εὐρωπαϊοὺς φιλόλογοις, μετ' ἀποτέλεσμα ὁ Η. S. Jones νὰ ἀναδιάρθρωσῃ τὰ λήμματα *τρόπος-τρόπος*, καὶ νὰ συμπεριλάβῃ τὴ σημασία: beam¹²⁶ (= δοκάρη) στὴ λ. *τρόπος* καὶ νὰ τὴν ἀπαλείψῃ ἀπὸ τῆ λ. *τροπός*, μετὰ τὴν παρατήρησιν μάλιστα ὅτι ἐπιβιώνει στὰ νέα ἑλληνικά.

38) *τύμβος* ὁ agr. Grab (hügel): *τυβώριν* τὸ (< *μνημόρι(ο)ν* sgr.) Pont (Ker) Grab; sonst ngr. *τάφος* ὁ». (LA, 6122).

Ἡ λ. *τυβώριν*, τό, = μνήμα, ἴσως δὲν προέρχεται ἀπὸ συμφυρμὸ τῶν λ. *τύμβος* + *μνημόριν*, πού ἀναφέρει ὁ Α. Α. Παπαδόπουλος¹²⁷, καὶ ἔχει υἱοθετήσῃ ὁ Ἀνδριώτης, ἀλλὰ εἶναι πιθανότερο νὰ ἔχει σχηματιστῆ κατ' ἀναλογία πρὸς τὸ συνώνυμο *κιβώριν*¹²⁸, τό, = μνήμα, τάφος, ἐρμηνεία πού ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν

124. Β. Φάβη, « Ἀνάλεκτα φιλολογικά, *Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον* 2, 152-53, Ἀθῆναι 27 (1915). Ἡ Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία, τ. 23, σ. 368, λ. *τρόπος*, ὡς τελευταία σημασία τῆς λ. γράφει: «ἰδιωματ. δοκὸς μεγάλη, συνήθως κεκαμμένη, ἐφ' ἧς τοποθετοῦνται τὰ οἰνοφόρα ἀγγεῖα». Ὑπεύθυνος γιὰ τὴ γλωσσικὴ ὕλη τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας ἦταν ὁ Βασ. Φάβης.

125. Ρ. Kretschmer, Literaturbericht für das Jahre 1918, *Glotta* 11 (1921) 249.

126. *LSJ*, σ. 1827. Hjalmar Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, τ. 2, Heidelberg 1970, σ. 923. *Τὸ Συμπλήρωμα τοῦ Μεγάλου Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης*, ἐπιστasia Π. Κ. Γεωργούντζου, τ. 2, Ἀθῆναι 1977, σ. 462, δὲν παρουσιάζει τὴ διαφοροποίησιν πού ἔχει τὸ ἔργο τῶν *LSJ* στὶς λ. *τροπός-τρόπος*, γεγονός πού δείχνει ὅτι ἡ σύνταξίς του δὲν ἦταν ἀποτέλεσμα λεπτομεροῦς ἀντιβολῆς μετὰ τὸ κύριο σῶμα τῆς ἐνάτης ἐκδόσεως.

127. Α. Α. Παπαδόπουλου, *ΙΑΠ*, τ. 2, σ. 438.

128. Α. Α. Παπαδόπουλου, *ΙΑΠ*, τ. 1, σ. 442. Ἡ λ. *κιβώριν*, τό, = μνήμα δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ λατίν. *ciborium*, ἀλλὰ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ μεταγεν. *κιβώριον*, τό, = 1) seed-vessel of

ὑπαρξη τοῦ β καὶ στὶς δύο λέξεις: *τύμβος*, *κιβώριν*, καὶ συνεπῶς ἡ λ. θὰ πρέπει νὰ ὀρθογραφεῖται: *τιβώριν*.

39) «**τυφώνιον* τὸ (dem. zu *τυφῶν* ὁ, *τυφῶν* agr. Wirbelwind): *τουφάνι* Pont (In), Sam τ'φάν' Maked (Bl), Thrak (Mais); > *τουφανίζει* Pont (Kot, Sem) es stürmt». (LA, 6140).

Ὁ Α. Α. Παπαδόπουλος (LII2, 407) θεωρεῖ ὅτι ἡ λ. *τουφάνι*, τό, = ἀνεμοστρόβιλος, λαῖλαψ, εἶναι παράγωγο τοῦ ἀμάρτυρου **τυφώνιον* < *τυφῶν*, ἀλλὰ τὸ ἀναμενόμενο θὰ ἦταν *(ο)υφώνιν, γεγονός πού δὲ λειτούργησε ὡς προειδοποίηση γιὰ τὴν προέλευση τῆς λέξης.

Ἡ λ. ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ τουρκοαραβικὸ¹²⁹ *tufan* = 1) flood; violent rainstorm. 2) the Flood (= ὁ κατακλυσμός) > ἀραβ.¹³⁰ *طوفان* *tūfān* = continuous rain; far-reaching storm or calamity < ἑλλ. *τυφῶν*.

40) «*φάρσος* τὸ agr. (jedes abgetrennte) Stück, Teil: pl. *φάρσα* τὰ Eub (Kyme) Seitenbretter eines Schiffes; > *φαρσερός* adj Pelop (Garg) zart». (LA, 6297).

Ἡ λ. *φαρσερός* (Γαργαλ.) = zart (= τρυφερός, μαλακός, ἀπαλός) δὲν ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸ ἀρχ. *φάρσος*, ἀλλὰ εἶναι διαφορετικὸς τύπος τοῦ ἐπιθέτου *βλασερός*¹³¹ = πρόσφατος, ἀπαλός, ἐπὶ ἄρτου, τυροῦ, μὲ μετάθεση τοῦ ὑγροῦ λ, ὑποχωρητικὴ ἀφομοίωση τοῦ λ-ρ > ρ-ρ, καὶ τροπὴ τοῦ β > φ, δηλαδή: *βλασερός* > **βαλσερός* > **βαρσερός* > *φαρσερός*.

41) «*φορμός* ὁ geflochtener Korb (auch als Getreidemass): *πορούμα* ἡ Tsakon die Last, die ein Mensch trägt (Deffner 295 f.); sonst ngr. *ζαλίκι τό*». (LA, 6372).

Ὁ Μ. Δέφνερ¹³² συσχέτισε ἔμμεσα τὸ τσακωνικὸ *πορούμα*, ἄ, = ζαλιά, φορτίον ἀνθρώπου, μὲ τὸ μεταγεν. ἑλληνικὸ¹³³ *ὑπερωμία*, ἡ, = τὸ ὑπὲρ τοὺς ὠμούς μέρος τοῦ σώματος, ἐρμηνεία πού ἐπαναλαμβάνει ὁ Θ. Π. Κωστάκης¹³⁴ μὲ ἕνα

the *κολοκασία*, a kind of Nymphaea. 2) cup, ἀπ' ὅπου καὶ τὸ λατιν. *ciborium*. LJSJ⁹, σ. 950. A. Ernout - A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine*, σ. 118.

129. *New Redhouse*, σ. 1185.

130. F. Steingass, *Arabic-English*, σ. 650α. H. Yule - A. C. Burnell, *Hobson-Jobson, A Glossary of Colloquial Anglo-Indian Words and Phrases, and of Kindred Terms, Etymological, Geographical and Discursive*, ἐκδ. William Crooke, London 1903, σ. 947-950, ὅπου δὴλ ἡ προβληματικὴ τοῦ θέματος. H. and R. Kahane, «Two Nautical Terms of Greek Origin: Typhoon and Galley», *Graeca et Romanica, Scripta Selecta*, τ. 1, *Romance and Mediterranean Lexicology*, Amsterdam 1979, σ. 295-356, καὶ ἰδιαιτέρα σ. 302.

131. *IA*, τ. 3, σ. 542. Ιω. Ν. Καλλέρη, ὁ.π., *Λεξικογραφικὸν Δελτίον* 9 (1963) 47-53.

132. Μ. Δέφνερ, ὁ.π., σ. 295.

133. Ἄθαν. Α. Σακελλάριου, *Λεξικὸν τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης*, τ. 3, Ἐν Ἀθήναις 1898⁵, σ. 1211.

134. Θ. Π. Κωστάκης, *Λεξικὸ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου*, τ. 3, Ἀθήνα 1987, σ. 80.

ἐρωτηματικό. Ὁ H. Pernot¹³⁵ εἶναι τῆς γνώμης ὅτι ὁ Μ. Δέφνερ: «pense, sans aucune vraisemblance, à *ὑπερωμία*. Il doit y avoir un rapport entre ce mot et le verbe précédent», δηλαδή τὸ ρῆμα *ποροῦ* = δύναμαι, μπορῶ.

Ὁ Ἀνδριώτης καταχώρισε τῆ λ. κάτω ἀπὸ τὸ λῆμμα *φορμός*, ὁ, γιατί ὁ Μ. Δέφνερ ἔδωσε ὡς σημασιολογικὸ ἀντίστοιχο στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ τῆς λ. *πορούμα* τῆ λ. *φορμός*, ὁ, ἡ ὁποία στὴ μεταγεν. ἑλληνικὴ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, σημαίνει¹³⁶: *δέσμη, δεμάτι ξύλων, ἀλλὰ φωνητικῶς*¹³⁷ εἶναι ἀδύνατο ἡ λ. *φορμός* νὰ γίνε *πορούμα*, γιατί τροπὴ τοῦ φ > π δὲν παρατηρεῖται στὴν τσακωνικὴ διάλεκτο.

Ἡ λ. προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀρχ. σλαβικὸ¹³⁸ *brŭma* = Last, Bürde (= βάρος, φορτίο), μὲ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ συνοδίτη φθόγγου ο μεταξὺ τῶν συμφῶνων *br*, πρβ. καὶ τὸ¹³⁹ «umgangssprachlich *berémja*, das neben 'Last, Bürde' auch 'Arm-voll, Tracht, Traglast' bedeutet».

42) «**φωκάς* ὁ (Hesych *ἀλάβαστρον*: *φωκάδιον* Salbgefäß; *φωκίον* τὸ mgr.) *φωκάς* Ep, Thrak (Sarekl, Tsak), *φουκάς* Ep, Lesb; 1) flache Schale, Schüssel, 2) Tintenfass (Thrak) (s. Kukules, *Athena* 57 [1953], 226 f.); sonst ngr. *κεσές ὀ*. (LA, 6427).

Ὁ Φ. Κουκουλῆς¹⁴⁰ γράφει: «*φωκάς*. Ἐν Λέσβῳ καὶ Ἡπειρῷ *φουκάς* λέγεται πῆλινον δοχεῖον, ἐν ᾧ διαφυλάττουσι τὸ γλυκόν, *φουκάς* δ' ἐπ' ἴσης τὸ πῆλινον ἀγγεῖον τὸ ἄλλοτε χρησιμοποιούμενον ὡς χρηματοφυλάκιον, ὁ ἄλλως κοινῶς *κουμπαρᾶς*. Ὁ αἰοίδιμος Κοραῆς (*Ἄτακτα*, 4, 663) ἐφρόνει ὅτι ἡ λ. συγγενεῦει μὲ τὸ *φώγω* = φρύγω καὶ τὸ *φώγανον*, ὀρθῶς ὅμως σχετιστέα αὕτη πρὸς τὸ Λατινικὸν *focus* = ἐστία ἀνθράκων, οὔσα ἕτερος τύπος τοῦ κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους *φωκίου*, τοῦ σημαίνοντος τὸ πύραυνον. Ἐν μεσαιωνικῷ ἔτυμολογικῷ λεξικῷ ἀναγινώσκομεν: *πύραυνος*: ὁ *χυτρόπους*, τὸ *λεγόμενον φωκίον*».

Στὴ βυζαντινὴ ἑλληνικὴ χρησιμοποιεῖται ἡ λ. *φουκάς*¹⁴¹, ὁ, = ἓνα εἶδος

135. H. Pernot, *Introduction à l'étude du dialecte tsakonien*, Paris 1934, σ. 369.

136. Ἀνθ. Γαζῆ - Κ. Γκαρπολᾶ - Χρ. Ματακίδου, *δ.π.*, τ. 3, σ. 437. Ἀθ. Α. Σακελλάριου, *δ.π.*, τ. 3, σ. 1637.

137. Θ. Π. Κωστάκη, *Σύντομη γραμματικὴ τῆς τσακωνικῆς διαλέκτου*, Ἀθήνα 1951, σ. 45.

138. Franz von Miklosich, *Lexicon Palaeoslovenico-Graeco-Latinum*, Wien 1862-65, ἀνατ. 1963, σ. 47.

139. L. Sadnik - R. Aitzemüller, *Vergleichendes Wörterbuch der slavischen Sprache*, Wiesbaden 1963, σ. 282, λῆμα 238β. L. J. Herman, *A Dictionary of Slavic Word Families*, New York - London 1975, σ. 22.

140. Φ. Κουκουλέ, *δ.π.*, Ἀθῆνᾶ 57 (1953) 226-27.

141. Du Cange, *δ.π.*, σ. 1693. Φ. Κουκουλέ, *BBII*, τ. 5, Ἐν Ἀθήναις 1952, σ. 131, καὶ ὑπ. 3: «Ὁ ζῦθος οὔτος εἶχε προσέτι καὶ ἄλλα παρὰ τῶ λαῶ ὀνόματα: ἐλέγετο δὴλα δὴ ἡ οὐλοβίνα ἡ καὶ μὲ τὴν Ἀραβικὴν λέξιν *φουκάς* (*foca*)... Ἐν ἱατροσοφίαις ἀνωγινώσκομεν: «ζῦθος· *φουκάς*

μπίρας, πού προέρχεται ἀπό τὸ ἀραβ.¹⁴² *فِيْقَا* *fuqqā'* = a certain beverage [a sort of beer] made from barley: so called because of the froth that rises upon its head, καθὼς καὶ ἡ λ. *φωκάδιον*¹⁴³, τό, = εἶδος φορητοῦ ποτηρίου μὲ τὸ ὁποῖον πινόταν ὁ *φουκάς*, πού εἶναι διαφορετικὸ σκεῦος¹⁴⁴ ἀπὸ τὸ *φωκίον*, καὶ λαθεμένα τόσο ὁ Φ. Κουκουλῆς ὅσο καὶ ὁ Ἀνδριώτης συσχέτισαν τῆ λ. *φοκάς*, *φουκάς*, μὲ τῆ λ. *φωκίον* = μαγγάλι.

Ἡ λ. *φοκάς*, *φουκάς*, ὁ, = εἶδος ἀγγείου, προέρχεται ἀπὸ τὸ ἀραβ.¹⁴⁵ *فِيْقَا* *fuqqā'a* = vase, cruche, probablement, dans l'origine, pot à bierre (= ἀγγεῖο, κουμάρι, πιθανὸν στὴν ἀρχικὴ σημασία, ποτήρι τῆς μπίρας).

Πειραιᾶς

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΠΟΤΟΣΟΓΛΟΥ

πινόμενος». Ἦτο δ' ὁ *φουκάς* εἶδος ζύθου κατασκευαζόμενου ἐκ κέγχρου καὶ κονύζης. Νῦν καλεῖται *μποῦζα*. Πρβ. Ἀδ. Κοραῖ, *Ἄτακτα*, 2, 355».

142. Ed. W. Lane, *An Arabic-English Lexicon*, τ. 6, σ. 2428γ.

143. Χρ. Μπακιρτζῆ, *Βυζαντινὰ τσουκαλολάγηνα, Συμβολὴ στὴ μελέτη ὀνομασιῶν, σχημάτων καὶ χρήσεων, πυριμάχων μαγειρικῶν σκευῶν μεταφορικῶν καὶ ἀποθηκευτικῶν δοχείων*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 156. Du Cange, *δ.π.*, σ. 1713, καὶ *Appendix*, σ. 194.

144. Χρ. Μπακιρτζῆ, *δ.π.*, σ. 250, ὑπ. 13.

145. R. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes*, τ. 2, σ. 282α.